

Het politiële verdachtenverhoor

Een onderzoeks- en adviesrapport met betrekking
tot de kwaliteit van het verdachtenverhoor

Marlon Frijters

Eindhoven, mei 2009

Het politieke verdachtenverhoor

Een onderzoeks- en adviesrapport met betrekking tot de
kwaliteit van het verdachtenverhoor

Auteur:	Marlon Frijters
Studentnummer:	9962722
Functie auteur:	Stagiaire
Stageperiode:	Februari 2009 - Mei 2009
Opdrachtgever:	Politie Brabant Zuid-Oost
Stagebegeleider:	Dhr. Ben Pil
Opleiding:	Juridische Hogeschool Avans-Fontys
Locatie:	Tilburg
Eerste afstudeerdocent:	Mevr. Pauline Peters
Tweede afstudeerdocent:	Dhr. Kees de Jong
Datum voltooiing:	29 mei 2009

Voorwoord

Deze scriptie is geschreven in het kader de afronding van de opleiding HBO-Rechten aan de Juridische Hogeschool Avans-Fontys te Tilburg. De scriptie is het resultaat van vier maanden onderzoek voor de Politie Brabant Zuid-Oost. De afdeling opsporing in Eindhoven heeft mij de opdracht gegeven onderzoek te doen naar het verdachtenverhoor met als doel aanbevelingen te geven waardoor de kwaliteit van het verdachtenverhoor verbeterd kan worden. Het uitvoeren van het onderzoek bestond voor het grootste gedeelte uit het bekijken en analyseren van verdachtenverhoren.

Mijn afstudeerstage bij de politie is een leerzame periode geweest met leuke ervaringen, maar ook met wat tegenslagen. Mijn interesse voor de politie is er al sinds jongs af aan. Tijdens mijn stage heb ik dan ook een kijkje kunnen nemen in de werkzaamheden van de verschillende afdelingen binnen de politie. Zo heb ik een dagje kunnen meelopen met de technische recherche en met de afdeling noodhulp. Dit waren zeer leuke ervaringen. Enkele tegenslagen heb ik ondervonden tijdens de uitvoering van mijn onderzoek. Na de literatuurstudie te hebben uitgevoerd, kwam het onderzoek wat moeizaam op gang. Er deden zich wat problemen voor omtrent het bekijken van de verhoren. Uiteindelijk is dit gelukkig allemaal goed gekomen, waardoor ik toch nog een behoorlijk aantal verhoren heb kunnen analyseren.

Ik wil graag degenen bedanken die mij tijdens het onderzoek hebben geholpen en gesteund. Allereerst wil ik dhr. Ben Pil bedanken voor zijn begeleiding bij het onderzoek en voor het mogelijk maken van de meeloopdagen binnen enkele verschillende afdelingen binnen de politie. Daarnaast wil ik dhr. Ad Verhorevoort bedanken voor het beschikbaar stellen van de verhoren. Mijn dank gaat tevens uit naar dhr. Rob Dito, zonder hem zou een stage bij de politie nooit gerealiseerd kunnen zijn.

Verder wil ik mijn afstudeerdocente, mevr. Pauline Peters, bedanken voor haar steun en feedback tijdens het onderzoek.

Marlon Frijters,

Eindhoven, mei 2009

Inhoudsopgave

SAMENVATTING

1. INLEIDING	6
1.1 AANLEIDING.....	6
1.2 PROBLEEMBESCHRIJVING.....	6
1.3 DOELSTELLING	7
1.4 CENTRALE VRAAGSTELLING.....	7
1.5 AFBAKENING VAN HET ONDERZOEK	7
1.6 METHODEN VAN ONDERZOEK.....	7
1.6.1 Onderzoekstype.....	7
1.6.2 Desk –en fieldresearch	8
1.7 OPBOUW VAN HET RAPPORT.....	8
1.8 AFKORTINGENLIJST.....	8
2. HET VERHOOR	9
2.1 INLEIDING.....	9
2.2 HET VERDACHTENVERHOOR.....	9
2.2.1 De verdachte	9
2.2.2 Doel van het verdachtenverhoor	9
2.2.3 De plaats van het verdachtenverhoor in een juridische context.....	10
2.2.4 Werkproces van het verdachtenverhoor.....	11
2.2.5 Verhoormethoden.....	13
2.3 AUDITIEVE EN AUDIOVISUELE REGISTRATIE.....	13
2.4 VALSE BEKENTENISSEN.....	14
2.5 CONCLUSIE	15
3. INSTRUCTIENORMEN VOOR HET VERDACHTENVERHOOR.....	16
3.1 INLEIDING.....	16
3.2 HET NEMO TENETUR-BEGINSEL.....	16
3.3 NATIONALE WET- EN REGELGEVING.....	17
3.3.1 Het pressieverbod.....	17
3.3.2 Het zwijgrecht	19
3.3.3 De cautie	20
3.3.4 Verklaring in het proces-verbaal	21
3.4 INTERNATIONALE WET- EN REGELGEVING	22
3.4.1 Verbod op foltering	22
3.4.2 Onschuldpresumptie	22
3.4.3 Fair hearing	23
3.5 RICHTLIJN AUDITIEF EN AUDIOVISUEEL REGISTREREN.....	24
3.5.1 Verplicht of facultatief?.....	24
3.5.2 Protocol Auditief en Audiovisueel Registreren van Verhoren	25
3.6 CONCLUSIE	27
4. KWALITEITSASPECTEN	28
4.1 INLEIDING.....	28
4.2 DE BEWIJSMATRIX	28
4.3 HET VERHOORPLAN	28
4.4 HET STRAFBARE FEIT	29
4.5 COMPETENTIES	29
4.6 CONCLUSIE	30

5.	DE ANALYSE VAN HET VERDACHTENVERHOOR.....	31
5.1	INLEIDING.....	31
5.2	ALGEMEEN.....	31
5.2.1	Verplichte of facultatieve registratie?	31
5.2.2	Soorten misdrijven	31
5.2.3	De plaats in het opsporingsonderzoek	32
5.2.4	De verhoorders	32
5.3	WET- EN REGELGEVING.....	32
5.3.1	Het verdachtenverhoor	32
5.3.2	Onschuldpresumptie	32
5.3.3	Het toepassen van druk	33
5.3.4	Het auditief en audiovisueel registreren	37
5.3.5	De schriftelijke verklaring	37
5.4	KWALITEITSASPECTEN	38
5.4.1	De bewijsmatrix	38
5.4.2	Het verhoorplan	38
5.4.3	Het strafbare feit	39
5.4.4	Competenties.....	39
5.4.5	De mobiele telefoon	40
5.5	CONCLUSIE	40
6.	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.....	42
6.1	INLEIDING.....	42
6.2	EINDCONCLUSIES	42
6.2.1	Auditieve en audiovisuele registratie van verhoren	42
6.2.2	De wet- en regelgeving	42
6.2.3	De kwaliteitsaspecten	43
6.3	AANBEVELINGEN.....	43
7.	EVALUATIE.....	46
7.1	INLEIDING.....	46
7.2	ONDERZOEKSPROCES.....	46
7.3	ONDERZOEKSRESULTAAT.....	46
7.4	DE ONDERZOEKER.....	46
7.5	AANBEVELINGEN VOOR EEN VERVOLGONDERZOEK.....	47
8.	BRONNENLIJST.....	48
BIJLAGEN – OPGENOMEN IN APART DOCUMENT		

Samenvatting

Momenteel worden verdachtenverhoren binnen de politieorganisatie auditief en/of audiovisueel geregistreerd, indien dit vereist is vanwege de ernst van de zaak. Dit is verplicht gesteld naar aanleiding van de aanbevelingen die zijn gedaan door de Commissie Posthumus. Er bestaat binnen het politiekorps Brabant Zuid-Oost nog onduidelijkheid over de mate waarin de verhorende politieambtenaren zich houden aan de wet- en regelgeving met betrekking tot het verdachtenverhoor. Hierbij wordt gekeken naar internationale verdragen en nationale wet- en regelgeving. Daarnaast wil de politieorganisatie zich een beeld kunnen schetsen over een aantal kwaliteitsaspecten met betrekking tot het verhoor, zoals het gebruik van verhoorplannen en het benadrukken van de bestanddelen van het strafbare feit tijdens het verhoor. Dit kan bereikt worden door het analyseren van auditief en audiovisueel geregistreerde verhoren.

Het doel van dit onderzoek is dat er op 29 mei 2009 een onderzoeksrapport wordt opgeleverd waarin wordt aangegeven op welke wijze het verdachtenverhoor door politieambtenaren in overeenstemming dient te worden gebracht met de gestelde wet- en regelgeving en kwaliteitsaspecten, zodat de kwaliteit van het verhoor verbeterd kan worden.

Er zijn voor dit onderzoek vijftien verdachtenverhoren geanalyseerd aan de hand van een opgestelde checklist. De checklist is opgesteld aan de hand van de literatuurstudie omtrent de wet- en regelgeving en de kwaliteitsaspecten. Naar aanleiding van de analyse van de verdachtenverhoren kan geconcludeerd worden dat op sommige punten van zowel de wet- en regelgeving als de kwaliteitsaspecten verbetering nodig is.

Handelingen die ongeoorloofd kunnen worden geacht zijn tien keer voor gekomen. De ongeoorloofde psychische druk is in de vorm van bedreiging, manipulatie en misbruik van gezag. Er zijn door de verhorende politieambtenaren, naast bedreiging, manipulatie en misbruik van gezag, zeven keer handelingen toegepast die schadelijk kunnen zijn voor de kwaliteit van het verhoor. Voorbeelden hiervan zijn het stellen van suggestieve vragen en misleiding. Het stellen van suggestieve vragen dient tijdens de verhoren tot een minimum beperkt te worden. Het is te adviseren om de opleiding voor rechercheurs aan te passen en veel aandacht te besteden aan suggestieve vragen en aan het vermijden hiervan. De ongeoorloofde druk dient voorkomen te worden. Dit kan onder andere door het invoeren van extra scholing. Het is raadzaam jaarlijks een eendaagse cursus te organiseren. Hierin dienen de nieuwste ontwikkelingen aan bod te komen, de communicatieve vaardigheden herhaald te worden en aan de wet- en regelgeving uitgebreid aandacht besteed te worden. Aanbevolen wordt tevens om de kwaliteitsaspecten te behandelen. Aan het eind van de cursusdag dienen de rechercheurs een toets af te leggen. Naast de extra scholing wordt aan de politie geadviseerd een richtlijn op te stellen. Deze richtlijn bevat de instructienormen voor het verdachtenverhoor. De richtlijn dient bij voorkeur landelijk te worden uitgezet.

Het is raadzaam om het verhoor op juiste wijze voor te bereiden. De bewijsmatrix is bij geen van de geanalyseerde verhoren opgesteld. Aan de rechercheurs wordt daarom geadviseerd om in complexe zaken een bewijsmatrix op te stellen.

De schriftelijke verklaring wordt in een aantal verhoren door een van de verhoorders zelf uitgetypt. Het is echter aan te bevelen om het uittypen van de schriftelijke verklaring van het verhoor te laten doen door een derde rechercheur vanuit de regiekamer.

Tijdens de geanalyseerde verhoren is regelmatig een mobiele telefoon van een verhoorder afgegaan door middel van een beltoon. Hierdoor dient een verhoor een aantal keer stilgelegd te worden. Dit is schadelijk voor de kwaliteit van het verhoor. Er wordt daarom geadviseerd aan de verhorende politieambtenaren de instructie te geven om hun mobiele telefoons op trilfunctie te zetten.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In 2005 is door de Commissie Posthumus onderzoek gedaan naar de Schiedammer Parkmoord. Het onderzoek naar de Schiedammer Parkmoord is ingesteld om de onterechte veroordeling van Kees B. te evalueren. In augustus 2005 publiceerde deze commissie een rapport waarin de zaak uitgebreid behandeld werd. In dit rapport zijn tevens aanbevelingen gedaan.

Kees B. wordt in mei 2001 schuldig bevonden en veroordeeld voor de strafbare feiten die zijn gepleegd op 22 juni 2000 in het Beatrixpark in Schiedam. Deze feiten houden onder andere de moord op een tienjarig meisje, Nienke, en de poging tot moord op een elfjarige jongen, Maikel, in. Uit het evaluatierapport van de Commissie Posthumus blijkt dat er tijdens het opsporingsonderzoek beoordelingsfouten zijn gemaakt en dat er onzorgvuldig is omgegaan met onder andere het opstellen van processen-verbaal van de verhoren en de tijdsduur van de verhoren. Daarnaast ontstond er onduidelijkheid over de verhoortechnieken die zijn gebruikt tijdens belangrijke verhoren waarin Kees B. zijn bekentenis heeft afgelegd. Kees B. beweert achteraf dat hij ten tijde van de verhoren ernstig onder druk is gezet door de verhoorende politieambtenaren. In mei 2000 is er in het korps Rotterdam-Rijnmond een protocol videoverhoren opgesteld. Uit dit protocol blijkt dat de Schiedammer Parkmoord voldeed aan de criteria om het verhoor audiovisueel vast te leggen. In deze zaak is verzuimd om de verhoren tot 11 september 2000 op te nemen. De verhoren waarin Kees B. zijn bekentenis afgelegd heeft, vonden voor deze datum plaats. Er is dus geen mogelijkheid geweest, bijvoorbeeld voor de rechter, om deze verhoren te bekijken.

De aanbevelingen, die door de Commissie Posthumus op het gebied van verhoor gegeven zijn, hebben betrekking op de opleiding van de politieambtenaren en de audiovisuele en auditieve registratie van verhoren. Tijdens de opleiding van de politieambtenaren, voornamelijk die ambtenaren die zich in zwaardere zaken bezighouden met het verhoren van verdachten en getuigen, dient meer aandacht te worden besteed aan de verhoortechnieken en de verhoortactieken. Hieronder valt onder meer dat rekening gehouden dient te worden met de uitwerking van verhoortechnieken op de verdachten en eventuele valse bekentenissen die hieruit kunnen volgen. Daarnaast dient er voorzichtig te worden omgegaan met scenarioverhoren, waar Kees B. in augustus 2000 mee te maken heeft gehad. Tevens dient er in grotere zaken gebruik te worden gemaakt van verhoorplannen. Verhoorplannen geven structuur aan een verhoor.

Bovenstaande aanbevelingen motiveerden het Ministerie van Justitie om in november 2005 de politie en het Openbaar Ministerie de opdracht te geven om de aanbevelingen op te nemen en uit te werken in het 'Programma Versterking Opsporing en Vervolg'.¹ Met betrekking tot het verdachtenverhoor wordt in dit programma aangegeven dat er in ernstige zaken een verplichting komt om het verhoor audiovisueel of auditief te registreren.

1.2 Probleembeschrijving

Momenteel worden verdachtenverhoren binnen de politieorganisatie auditief en/of audiovisueel geregistreerd, indien dit vereist is vanwege de ernst van de zaak. Dit is verplicht gesteld naar aanleiding van de aanbevelingen die zijn gedaan door de Commissie

¹ Openbaar Ministerie, Politie en NFI, *Programma Versterking Opsporing en Vervolg*.

Posthumus. Deze verplichting is vastgelegd in de aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren.²

Ondanks het feit dat er een aantal aanbevelingen zijn uitgewerkt in het Programma Versterking Opsporing en Vervolgning en ook daadwerkelijk zijn uitgevoerd bestaat er nog onduidelijkheid over de mate waarin de verhorende politieambtenaren zich houden aan de wet- en regelgeving met betrekking tot het verdachtenverhoor. Hierbij wordt gekeken naar internationale verdragen en nationale wet- en regelgeving. Daarnaast wil de politieorganisatie zich een beeld kunnen schetsen over een aantal kwaliteitsaspecten met betrekking tot het verhoor, zoals het gebruik van verhoorplannen en het benadrukken van de bestanddelen van het strafbare feit tijdens het verhoor.

1.3 Doelstelling

Op 29 mei 2009 wordt er een onderzoeksrapport opgeleverd waarin wordt aangegeven op welke wijze het verdachtenverhoor door politieambtenaren in overeenstemming dient te worden gebracht met de gestelde wet- en regelgeving en kwaliteitsaspecten, zodat de kwaliteit van het verhoor verbeterd kan worden.

1.4 Centrale vraagstelling

Op welke wijze dient het verdachtenverhoor door politieambtenaren in overeenstemming gebracht te worden met de gestelde wet- en regelgeving en kwaliteitsaspecten?

Onderzoeksvragen

1. Wat houdt het politieverhoor precies in en wat wordt er bedoeld met auditieve en audiovisuele registratie van verhoren?
2. Welke wet- en regelgeving bestaat er met betrekking tot het verhoor van verdachten in het opsporingsonderzoek?
3. Welke kwaliteitsaspecten zijn er met betrekking tot het verdachtenverhoor?
4. Worden de wet- en regelgeving en kwaliteitsaspecten met betrekking tot de verdachtenverhoren door politieambtenaren in acht genomen?

1.5 Afbakening van het onderzoek

- Dit onderzoek beperkt zich tot het politiële verdachtenverhoor. Aan het aangifteverhoor, het getuigenverhoor en het verhoor van jonge kinderen besteedt dit onderzoek geen aandacht. Tevens wordt er geen aandacht besteed aan verhoren gedaan door anderen dan de politieambtenaren, zoals de rechter-commissaris.
- Dit onderzoek beperkt zich tot de auditief en audiovisueel geregistreerde verhoren.

1.6 Methoden van onderzoek

1.6.1 Onderzoekstype

Dit onderzoek kan getypeerd worden als een kwalitatief toetsend onderzoek. In dit onderzoek worden verhoren getoetst aan de wet- en regelgeving omtrent het verhoor en aan een aantal andere kwaliteitsaspecten waaraan een verhoor dient te voldoen. Naast het toetsende karakter van dit onderzoek, kan dit onderzoek tevens worden getypeerd als kwalitatief beschrijvend onderzoek. Dit komt door het feit dat dataverzameling en data-analyse elkaar afwisselen. Het louter beschrijvende gedeelte richt zich op de eerste deelvragen. In deze deelvragen wordt eerst beschreven wat het verhoor inhoudt en wat er

² Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, slachtoffers/getuigen en verdachten, College van Procureurs-Generaal, 2007.

bedoeld wordt met auditieve en audiovisuele registratie van verhoren. Daarna wordt het wettelijk kader in beeld gebracht. Hierna volgt het toetsende gedeelte van het onderzoek.

1.6.2 Desk –en fieldresearch

Voor dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van deskresearch in de vorm van een literatuurstudie met betrekking tot het verhoor, de wet- en regelgeving omtrent het verhoor en jurisprudentie omtrent het onderwerp. Bij dit onderzoek wordt er in het eerste gedeelte van het onderzoek gebruik gemaakt van deskresearch. Er wordt onderzoek gedaan naar het verhoor op zich en de wet- en regelgeving hieromtrent. Er wordt tijdens dit onderzoek enkel gebruik gemaakt van betrouwbare bronnen, zoals literatuur van erkende auteurs. De geldigheid van het onderzoek kan gewaarborgd worden doordat er gebruik wordt gemaakt van jurisprudentie omtrent de verhoren, afkomstig van zowel nationale als internationale gerechtelijke instanties.

Bij dit onderzoek zal fieldresearch plaatsvinden in de vorm van observatie. De observatie geschiedt door het bekijken en analyseren van verdachtenverhoren. Om toeval te voorkomen zal er niet een enkel verhoor worden bekeken, maar zal het aantal rond de vijftien verhoren liggen. Door het analyseren van een vijftiental verhoren wordt de betrouwbaarheid van het onderzoek gewaarborgd.³

1.7 Opbouw van het rapport

Het rapport bestaat uit acht hoofdstukken. In het tweede hoofdstuk wordt de eerste onderzoeksvraag beantwoord. Er wordt uitgelegd wat de precieze betekenis is van het verdachtenverhoor en wat de auditieve en audiovisuele registratie van verdachtenverhoren inhoudt. In het derde hoofdstuk wordt de tweede onderzoeksvraag beantwoord. De instructienormen omtrent het verdachtenverhoor worden aan de hand van de wet- en regelgeving uiteengezet. In dit hoofdstuk komt eerst de nationale wet- en regelgeving aan bod en daarna wordt de internationale wet- en regelgeving behandeld. In het vierde hoofdstuk wordt de derde onderzoeksvraag beantwoord. In dit hoofdstuk worden de kwaliteitsaspecten van het verdachtenverhoor uiteengezet. In het vijfde hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vierde, en tevens laatste, onderzoeksvraag. De resultaten van de analyse van het verdachtenverhoor worden in dit hoofdstuk gepresenteerd. Het zesde hoofdstuk van dit rapport bevat de conclusies die getrokken kunnen worden uit het onderzoek. De conclusies worden gevolgd door de aanbevelingen die op basis van de conclusies kunnen worden gedaan om de kwaliteit van het verdachtenverhoor te verbeteren. In het zevende hoofdstuk bevindt zich de evaluatie van het onderzoek. Tijdens de evaluatie wordt er teruggekeken naar het onderzoeksproces en naar eventuele verbeterpunten voor een volgend onderzoek. In hoofdstuk acht zijn de geraadpleegde bronnen opgenomen. De bijlagen van dit onderzoek bevinden zich in een apart bijgeleverd document.

1.8 Afkortingenlijst

AVR	Auditieve en audiovisuele registratie
Art.	Artikel
Artt.	Artikelen
EHRM	Europese Hof inzake de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag inzake de Rechten van de Mens
HR	Hoge Raad
IVBPR	Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten
OM	Openbaar Ministerie
PKN	Politie Kennis Net
PVOV	Proces Versterking Opsporing en Vervolging
Sv	Wetboek van Strafvordering

³ D.B. Baarda e.a., *Basisboek kwalitatief onderzoek*, Goningen/Houten: Stenfert Kroese, 2005 (tweede druk).

2. Het verhoor

2.1 Inleiding

Het verhoor is een belangrijke opsporingsmethode. Het wordt gebruikt in zowel grootschalige als kleinschalige opsporingsonderzoeken van de politie. Het gaat hierbij om aangifteverhoren, getuigenverhoren en verdachtenverhoren. Het verhoor wordt in bijna elk opsporingsonderzoek toegepast en is een wezenlijk onderdeel van de werkzaamheden van iedere politieambtenaar. Het doel van zowel het aangifteverhoor, het getuigenverhoor en het verdachtenverhoor is het verkrijgen van informatie ten behoeve van waarheidsvinding.⁴ In dit hoofdstuk zal antwoord worden gegeven op de eerste deelvraag: wat houdt het politieverhoor precies in en wat wordt er bedoeld met auditieve en audiovisuele registratie van verhoren?

2.2 Het verdachtenverhoor

Het verdachtenverhoor is een belangrijke opsporingsmethode. De verdachte is tijdens het verhoor object van het onderzoek, hij wordt ondervraagd om antwoorden te krijgen op de materiële vragen van art. 350 Sv. Tijdens de verdachtenverhoren wordt er gebruik gemaakt van verschillende technieken om beantwoording op deze vragen te realiseren. Over deze technieken zal later in deze paragraaf in het kort aandacht worden besteed. Het is van belang dat er tijdens het verdachtenverhoor een direct contact is tussen de verhoorder en de verdachte.

2.2.1 De verdachte

Om iemand aan een verdachtenverhoor te kunnen onderwerpen, dient hij als verdachte in de zin van art. 27 Sv te kunnen worden aangemerkt. In dit artikel wordt het begrip 'verdachte' uitgewerkt. De omschrijving in het eerste lid geldt voordat de vervolging is aangevangen. In dit geval wordt als verdachte aangemerkt 'degene te wiens aanzien uit feiten en omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan eenig strafbaar feit voortvloeit'. Het eerste lid van dit artikel vereist een redelijke verdenking, er dient een redelijk vermoeden van schuld te bestaan. Dit wordt ook wel het materieel criterium genoemd. Het tweede lid van dit artikel vereist geen redelijke verdenking. Kort gezegd wordt na vervolging als verdachte aangemerkt 'degene tegen wie de vervolging is gericht'. Het begrip vervolging is verder niet gedefinieerd in de wet. Om over dit begrip uitsluitsel te geven hanteert de Hoge Raad meestal het criterium '*dat het moet gaan om een handeling van de overheid waaraan de betrokkene in redelijkheid de conclusie heeft kunnen verbinden dat hij wordt beschuldigd van een strafbaar feit, zodat ook een mededeling van de politie tijdens een verhoor of een doorzoeking kan worden opgevat als het begin van vervolging*'.⁵ Na vervolging wordt iemand dus per definitie aangemerkt als verdachte, los van de vraag of de vervolging rechtmatig is of niet.⁶

Het materieel criterium van art. 27 lid 1 Sv bestaat uit drie elementen, er moet namelijk sprake zijn van:

1. een vermoeden dat betrekking heeft op schuld aan een strafbaar feit;
2. een vermoeden dat redelijk is;
3. het vermoeden dat de schuld voortvloeit uit feiten en omstandigheden.

2.2.2 Doel van het verdachtenverhoor

Het is belangrijk dat tijdens het verdachtenverhoor waarheidsvinding centraal staat, het mag nooit uitsluitend gericht zijn op het verkrijgen van een bekentenis. Is dit wel het geval, dan ontstaat de kans dat er ontoelaatbare druk wordt uitgeoefend. Dit zou in het ergste geval

⁴ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 39.

⁵ HR 29 oktober 1996, NJ 1997, 232.

⁶ De Jong en Knigge. 2005, p. 83-84.

kunnen leiden tot een veroordeling van een onschuldige op basis van een valse bekentenis. In de praktijk blijkt echter dat de nadruk van het verdachtenverhoor ligt bij het verkrijgen van een bekentenis. Er zijn verschillende oorzaken te noemen waarom in de praktijk het doel van het verdachtenverhoor niet waarheidsvinding is, maar het verkrijgen van een bekentenis. Een aantal oorzaken kunnen zijn: scoringsdrift, druk van prestatiecontracten, media-aandacht, impact op de samenleving, enzovoorts.⁷

Bij alle verhoren zijn de inhoud van de verklaring die uiteindelijk op het papier komt en de betrouwbaarheid daarvan van belang. In eerste instantie is het van belang voor het opsporingsonderzoek en later voor de bewijsvoering. Met betrouwbaarheid wordt de mate waarin de verklaring overeenkomt met de waarheid bedoeld. Bij het verdachtenverhoor gelden strengere eisen ten aanzien van de betrouwbaarheid dan bij het aangifteverhoor en het getuigenverhoor. De rechter beoordeelt uiteindelijk of een verklaring van een verdachte betrouwbaar kan worden geacht.⁸

2.2.3 De plaats van het verdachtenverhoor in een juridische context

Het verdachtenverhoor vindt plaats in een van de fasen van het opsporingsonderzoek. De eerste mogelijkheid om de verdachte te verhoren is tijdens het ophouden voor onderzoek. Dit is geregeld in art. 61 Sv. Omdat het verhoor niet het enige legitieme onderzoeksdoel is, wordt er in art. 61 Sv gesproken van ophouden voor onderzoek in plaats van ophouden voor verhoor. Uit dit artikel vloeit voort dat wanneer een verdachte wordt opgehouden voor onderzoek hij dient te worden verhoord. Dit blijkt uit de zin 'tijdens het ophouden voor onderzoek wordt de verdachte gehoord.' De verdachte mag niet langer dan zes uur voor het verhoor worden opgehouden. Deze termijn is in beginsel een uiterste termijn. De tijd tussen twaalf uur 's nachts en negen uur 's morgens wordt niet meegerekend bij de maximale termijn van zes uren. Hiermee wilde de wetgever voorkomen dat ten behoeve van eventuele verhoren er dag en nacht officieren van justitie en politieambtenaren beschikbaar dienen te zijn. Het onderzoek dient echter niet stil te worden gelegd in deze periode. Er dient wel rekening gehouden te worden met het feit dat er geen sprake mag zijn van doelbewuste slaapdeprivatie. Dit zou een strijdigheid kunnen opleveren met art. 29 Sv.⁹ Indien er sprake is van doelbewuste slaapdeprivatie kan er getwijfeld worden aan de verklaringsvrijheid van de verdachte. De verdachte kan bijvoorbeeld een verklaring afleggen, omdat hij van het verhoor af wil zijn en wil gaan slapen.

Naast het ophouden voor onderzoek bestaat er de mogelijkheid om de verdachte in verzekering te stellen. De inverzekeringstelling is geregeld in art. 57 Sv. Inverzekeringstelling vindt plaats nadat de (hulp)officier van justitie voor wie de verdachte wordt geleid, na hem verhoord te hebben, kan bevelen dat de verdachte tijdens het onderzoek ter beschikking van justitie zal blijven. Inverzekeringstelling vindt plaats in het belang van het onderzoek. Het nader verhoren van een verdachte kan in het belang van het onderzoek zijn. Art. 58 lid 1 Sv stelt dat het bevel tot inverzekeringstelling slechts wordt verleend indien er sprake is van een strafbaar feit waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten. De strafbare feiten waarvoor voorlopige hechtenis open staat, staan opgesomd in art. 67 Sv.

Art. 67 lid 1 Sv geeft een opsomming van de artikelen waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan. Daarnaast staat voorlopige hechtenis open voor een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van vier jaren of meer is gesteld. Art. 67 lid 2 Sv geeft aan dat indien er van de verdachte geen vaste woon- of verblijfplaats in Nederland vastgesteld kan worden en hij verdacht wordt van een misdrijf waarvan de rechtbank kennis neemt en waarop een gevangenisstraf is gesteld, voorlopige hechtenis tevens is toegestaan.

⁷ Politie, 'Verdachtenverhoor', Politie Kennis Net 2008.

⁸ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 263.

⁹ Stamhuis, 'artikel 61 Sv', in: Cleiren en Nijboer 2001, p. 206.

De leden 1 en 2 zijn slechts van toepassing indien uit feiten en omstandigheden blijkt dat er sprake is van ernstige bezwaren tegen de verdachte. Met ernstige bezwaren wordt bedoeld dat er sprake dient te zijn van meer dan een redelijk vermoeden van schuld, een grote mate van waarschijnlijkheid, dat de verdachte het strafbare feit heeft gepleegd. De rechter toetst of er daadwerkelijk ernstige bezwaren aanwezig zijn. Het is dus noodzakelijk dat het proces-verbaal zodanig is opgesteld dat daaruit de ernstige bezwaren voortvloeien. Naast het vereiste dat ernstige bezwaren aanwezig dienen te zijn, is het tevens noodzakelijk dat er een grond aanwezig wordt geacht voor de voorlopige hechtenis. Deze gronden worden in art. 67a Sv genoemd. Deze gronden worden tevens door de rechter getoetst en dienen om die reden in het proces-verbaal te worden opgenomen.¹⁰

Voorlopige hechtenis kan niet worden toegepast indien er ernstig rekening gehouden dient te worden met de mogelijkheid dat aan de verdachte in geval van veroordeling geen onvoorwaardelijke vrijheidsstraf of tot vrijheidsbenemende strekkende maatregel zal worden opgelegd.

Art. 133 Sv onderscheidt drie verschillende vormen van voorlopige hechtenis.¹¹ Allereerst kan de verdachte in bewaring worden gesteld voor de maximale duur van veertien dagen. Daarnaast kan de verdachte in gevangenhouding of in gevangenneming worden gesteld. Het verschil tussen deze twee vormen van voorlopige hechtenis is gelegen in het feit dat de verdachte bij gevangenneming op vrije voeten is. Bij gevangenhouding is de verdachte voorafgaand aan het bevel in bewaring gesteld. Zowel gevangenhouding als gevangenneming kan worden opgelegd met een maximum van 90 dagen.

Vermelding verdient het feit dat het kan voorkomen dat een verdachte in meer dan één van de hierboven genoemde fasen van het opsporingsonderzoek verhoord wordt.

2.2.4 Werkproces van het verdachtenverhoor

Er zijn drie processtappen waaruit het werkproces van het verhoor bestaat:¹²

1. Voorbereiden verhoor;
2. Uitvoeren verhoor;
3. Afronden verhoor.

Bovenstaande processtappen gelden voor de verschillende vormen van verhoren, dus ook voor het verdachtenverhoor.

Voorbereiden van het verdachtenverhoor

Om het verdachtenverhoor goed te kunnen uitvoeren is een juiste voorbereiding belangrijk. In de praktijk blijkt dat een uitgebreide voorbereiding niet altijd mogelijk is. Toch is het ook in die gevallen van belang dat de belangrijkste maatregelen met betrekking tot de voorbereiding worden getroffen.

De stappen die tijdens het voorbereiden van het verdachtenverhoor worden genomen zijn voor dit onderzoek niet relevant. Dit onderzoek richt zich namelijk vooral op de tweede processtap in het werkproces van het verhoor, het uitvoeren van het verhoor. Enkele punten van de voorbereiding van het verhoor zijn wel van belang bij dit onderzoek, zoals het opstellen van een verhoorplan. Dit wordt echter uitgebreid behandeld in hoofdstuk 4, in paragraaf 4.3, en wordt om die reden hier niet verder behandeld. De stappen van de voorbereiding worden daarom enkel hieronder genoemd:¹³

- Maken opdracht tot verhoor, door operationeel leidinggevende;
- Analyseren/uitbreiden, veredelen zaakinformatie, door verhoorders;
- Analyseren/uitbreiden/veredelen kennis over de verdachte, door verhoorders;

¹⁰ Politie, 'Voorlopige hechtenis', Politie Kennis Net 2008.

¹¹ Politie, 'Voorlopige hechtenis', Politie Kennis Net 2008.

¹² Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 43.

¹³ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 273-290.

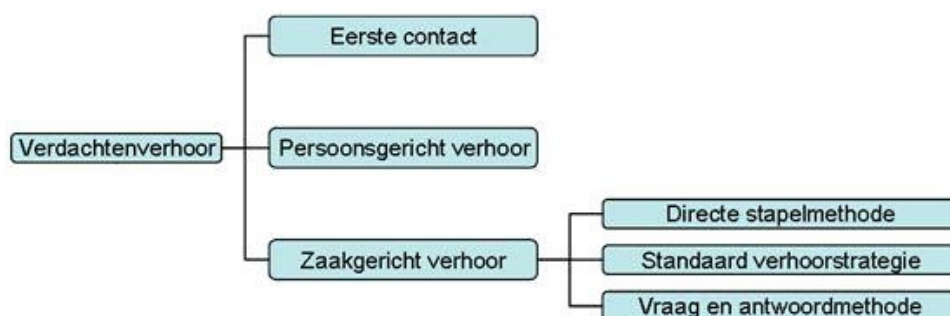
- Vaststellen welke informatie verdachte kan hebben van derde, door verhoorders;
- Bepalen aanpak van het verhoor, door verhoorders;
- Bepalen aanpak 'eerste contact', door verhoorders;
- Bepalen inrichting 'persoonsgericht verhoor', door verhoorders;
- Bepalen inrichting 'zaakgericht verhoor', door verhoorders.

Uitvoeren van het verdachtenverhoor

Het zogenoemde 'eerste contact' wordt uitgevoerd zoals tijdens het voorbereiden van het verhoor is vastgesteld. Het doel van dit 'eerste contact' is om de verdachte zijn rol en positie duidelijk te maken. Daarnaast wordt de verdachte uitgelegd wat de verdere gang van zaken is bij het verhoor. Normaal gesproken wordt er na het 'eerste contact' overgegaan tot het persoonsgerichte verhoor. Het kan echter voorkomen dat de verdachte al tijdens het 'eerste contact' informatie geeft over de zaak. Is de verklaring die de verdachte aflegt bruikbaar en betrouwbaar, dan kan er worden overgegaan op het zaakgerichte verhoor.

Het 'persoonsgericht verhoor' volgt op het 'eerste contact'. De tijdsduur kan erg uiteenlopen, van vijf minuten tot meerdere uren of dagen. De doelen van dit verhoor zijn het aanvullen en toetsen van informatie over de persoon van de verdachte, het bevorderen van het contact tussen de verhorende politieambtenaren en de verdachte en het vaststellen of de verdachte bereid is om over de zaak te praten.

Op het 'persoonsgericht verhoor' volgt het 'zaakgericht verhoor'. Dit verhoor wordt uitgevoerd op basis van het verhoorplan dat tijdens het voorbereiden is opgesteld. In het verhoorplan voor deze fase van het verhoor wordt er gekozen voor een bepaalde verhoormethode. Er kan gekozen worden uit vier verschillende methoden, deze worden later in deze paragraaf behandeld.¹⁴

Figuur 1
(Bron: PKN)

Afronding van het verdachtenverhoor

Tijdens deze processtap komen drie aspecten aan de orde, namelijk het toetsen van de verklaring, het debriefen en het evalueren van het verhoorproces. Het laatste aspect, het evalueren van het verhoorproces, wordt vooral gebruikt bij complexe verdachtenverhoren. Door middel van onder andere de evaluatie van het verhoorproces kan de kwaliteit van het proces worden verbeterd.¹⁵

¹⁴ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 290-294.

¹⁵ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 295-296.

2.2.5 Verhoormethoden

Er zijn verschillende methoden waar verhorende politieambtenaren gebruik van kunnen maken tijdens het verdachtenverhoor. In deze paragraaf worden de drie meest gebruikte verhoormethoden in het kort behandeld.

De directe stapelmethode

De directe stapelmethode maakt deel uit van het zaakgericht verhoor en is een vrij eenvoudige methode. Bij deze methode wordt de verdachte geconfronteerd met alle relevante tactische en technische aanwijzingen. De methode kan worden toegepast wanneer:¹⁶

- er al bewijsmateriaal voldoende is en het verhoor alleen als formaliteit wordt toegepast;
- er door beleidskeuzes of andere omstandigheden weinig tijd beschikbaar is om een gedegen verhoor voor te bereiden en uit te voeren;
- er goede redenen zijn om te verwachten dat de verdachte snel bereid is om opening van zaken te geven.

De standaardverhoorstrategie

De standaardverhoorstrategie maakt deel uit van het zaakgericht verhoor. Bij deze methode wordt er systematisch steeds meer druk op de verdachte uitgeoefend. Het gaat hier om druk ten gevolge van feiten en tegenstrijdigheden waarmee de verdachte geconfronteerd wordt. Deze methode kan in bijna alle zaken worden toegepast, mits aan een drietal eisen is voldaan:¹⁷

1. er moeten voldoende tactische en/of technische aanwijzingen bestaan voor het opstellen van het verhoorplan;
2. de verdachte moet 'normaal' drukgevoelig zijn (geen extreme of juist helemaal geen reacties vertonen als er van spanning sprake is);
3. de verdachte moet bereid zijn om over de zaak te praten (verklaringsbereidheid).

De vraag- en antwoordmethode

De vraag- en antwoordmethode maakt deel uit van het zaakgericht verhoor. Deze methode wordt toegepast wanneer de verdachte zich beroept op zijn zwijgrecht of niet meer over de zaak wil praten.

2.3 Auditieve en audiovisuele registratie

In het kader van waarheidsvinding is het in bepaalde gevallen wenselijk om het verhoor vast te leggen. Dit kan zowel auditief als audiovisueel. De registratie kan worden ingezet bij het verhoor van getuigen of slachtoffers en bij het verhoor van verdachten.¹⁸ In 2005 heeft de Minister van Justitie besloten om het auditief dan wel audiovisueel registreren van het verhoor onder bepaalde gevallen verplicht te stellen. Dit is besloten naar aanleiding van het evaluatieonderzoek naar de Schiedammer Parkmoord.¹⁹

In de eerste plaats is de auditieve of audiovisuele registratie een hulpmiddel om verhoren in een latere fase van het strafproces te toetsen. Het vastleggen van verhoren kan tevens gebruikt worden als referentiemateriaal bij het uitwerken van het proces-verbaal. Daarnaast

¹⁶ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 325.

¹⁷ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 327.

¹⁸ Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, slachtoffers/getuigen en verdachten, College van Procureurs-Generaal, 2007, p. 3.

¹⁹ Programma Versterking Opsporing en Vervolg, naar aanleiding van het evaluatierapport, Kamerstukken II 2005/06, 30 300 VI, nr. 32, p. 41.

kan het registreren van verhoren van belang zijn als er sprake is van omstandigheden die gelegen zijn in de kwetsbaarheid van de verhoorde persoon of in de aard van het verhoor.²⁰

Er kunnen een aantal voor- en nadelen van auditieve en audiovisuele registratie genoemd worden.²¹ De voordelen zijn:

- het verhoor is transparant;
- het is mogelijk eventuele onzekerheden omtrent de inhoud van de afgelegde verklaringen achteraf weg te nemen;
- het gedrag van de verhorende politieambtenaren en de verhoorde persoon is toetsbaar;
- de rechter kan, indien gewenst, het verhoor met eigen ogen bekijken;
- het verhoor kan direct worden gecoacht of bijgestuurd;
- de opnamen leveren veel informatie op over de persoonlijkheid van de verhoorde persoon;
- de teamleiding of collega's kunnen meekijken en/of meeluisteren;
- de verhorende politieambtenaren kunnen zich concentreren op het verhoor, omdat het niet noodzakelijk is dat het proces-verbaal tijdens het verhoor wordt opgemaakt.

De nadelen van het auditief of audiovisueel registreren van verhoren zijn:

- het kan remmend werken op de verklaringsbereidheid van de verhoorde persoon;
- de openbaarheid van verhoormethoden zal toenemen;
- toename van beheersaspecten, zoals:
 - extra inzet van personeel;
 - kosten voor inrichting en beheer studio;
 - opslag en documentatie van gegevensdragers.

2.4 Valse bekentenissen

Valse bekentenissen kunnen het gevolg zijn van een kwalitatief slecht verhoor, zoals het geval is geweest bij de Schiedammer Parkmoord. Indien er bijvoorbeeld veel druk uitgeoefend wordt, kan dit leiden tot een valse bekentenis. Dit is echter slechts één vorm van valse bekentenissen. Er zijn drie vormen van valse bekentenissen te onderscheiden:²²

1. Vrijwillige valse bekentenissen;
2. Gedwongen valse bekentenissen;
3. Ingebeelde valse bekentenissen.

Vrijwillige valse bekentenissen

Vrijwillige valse bekentenissen komen tot stand zonder dat er druk wordt uitgeoefend op de verdachte. Het komt bijvoorbeeld voor dat personen zich aangeven bij de politie en stellen dat zij het misdrijf hebben gepleegd waarover zij in de media hebben gehoord. Er kunnen verschillende redenen zijn waarom mensen vrijwillig een valse bekentenis afleggen.²³ Allereerst doen sommigen dit om beroemd te worden of omdat zij vinden dat het stoer staat. Een tweede reden is dat de bekentenis ontstaat uit schuldgevoelens. Dit blijkt vooral bij depressieve mensen voor te komen. Een derde reden is dat sommigen werkelijkheid en fantasie door elkaar halen. Als vierde reden kan worden gesteld dat degene die een valse bekentenis aflegt dit doet om de werkelijke dader te beschermen. Een vijfde reden is dat verdachten van mening zijn dat zij per definitie schuldig zullen worden bevonden en met een valse bekentenis hopen op een lagere straf. Ten slotte geven mensen een valse bekentenis af om andere zaken te verbergen.

²⁰ Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, slachtoffers/getuigen en verdachten, College van Procureurs-Generaal, 2007, p. 3.

²¹ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 97.

²² Gudjonsson 1992.

²³ Van Koppen e.a. 2002, p. 718.

Gedwongen valse bekentenissen

Gedwongen valse bekentenissen ontstaan uit politiedruk en trucs. Mensen bekennen hierbij om onder die druk uit te komen of omdat zij in de trucs van de verhorende politieambtenaar trappen.²⁴ De verdachte gelooft bij deze vorm niet in zijn valse bekentenis.

Vooraf verdachten die gevoelig zijn voor sociale druk leggen eerder een valse bekentenis af. Zij zijn echter op de hoogte van het feit dat zij een valse bekentenis afleggen. Dit is het grootste verschil met de derde vorm van valse bekentenissen, de ingebeelde valse bekentenis.

Mensen zijn, in hogere mate dan zij zichzelf vooraf kunnen voorstellen, geneigd zich te conformeren aan autoriteit.²⁵ Deze gevoeligheid kan worden gemeten met behulp van de Gudjonsson Compliance Scale. Deze schaal maakt gebruik van vragen van het type: 'ik vind het erg moeilijk om tegen mensen te zeggen dat ik het niet met hen eens ben' en 'ik geef mensen snel hun zin wanneer ik onder druk word gezet'.²⁶

Ingebeelde valse bekentenissen

Een ingebeelde valse bekentenis is een bekentenis waarvan een onschuldige verdachte denkt dat hij het misdrijf werkelijk heeft gepleegd.²⁷ Aanvankelijk heeft de verdachte die deze vorm van een valse bekentenis aflegt geen herinneringen aan het gepleegde strafbare feit, maar naarmate het onderzoek vordert gaat hij steeds meer twifelen aan zijn eigen geheugen en meer vertrouwen op externe informatie en suggestie. Uiteindelijk denkt de verdachte daadwerkelijk herinneringen te hebben aan het gepleegde strafbare feit en raakt hij in de veronderstelling dat hij het misdrijf heeft gepleegd.

Om bovenstaande reden is het praten in de hypothesevorm of om de verdachte te laten raden zeer riskant.²⁸

2.5 Conclusie

Indien een verdachte voldoet aan de eisen van art. 27 Sv, kan hij onderworpen worden aan een verdachtenverhoor in de zin van art. 29 Sv. Het doel van het verdachtenverhoor is waarheidsvinding en vindt plaats in het opsporingsonderzoek. Het verhoor van een verdachte bestaat uit een drietal processtappen: voorbereiden, uitvoeren en afronden. Tijdens de uitvoering van het verhoor wordt de verdachte daadwerkelijk onderworpen aan een verhoor. De uitvoering bestaat uit verschillende fasen: het eerste contact, het persoonsgerichte verhoor en het zaakgerichte verhoor. Tijdens deze laatste fase wordt er gekozen voor gebruikmaking van een bepaalde verhoormethode. De meest gebruikte verhoormethoden zijn: de directe stapelmethode, de standaardverhoorstrategie en de vraag- en antwoordmethode. Ingeval de uitvoering van het verhoor op kwalitatief slechte wijze geschiedt, kan de consequentie daarvan zijn dat de verdachte een valse bekentenis aflegt. Er zijn drie vormen van valse bekentenissen te onderscheiden: vrijwillige valse bekentenissen, gedwongen valse bekentenissen en ingebeelde valse bekentenissen. Indien er door verdachten een gedwongen valse bekentenis wordt afgelegd, is dit naar aanleiding van druk en trucs door verhorende politieambtenaren. Bij ingebeelde valse bekentenissen gelooft de onschuldige verdachte in zijn valse bekentenis. De valse bekentenis is in dit geval vaak het gevolg van het praten in hypothesevorm of het stellen van suggestieve vragen. Om valse bekentenissen te voorkomen, en om het doel van het verdachtenverhoor te waarborgen, kan er besloten worden om het verhoor auditief of audiovisueel te registreren. Op deze manier kan het verhoor, in een latere fase van het strafproces, worden getoetst door middel van het bekijken of beluisteren van het verhoor.

²⁴ Van Koppen e.a. 2002, p. 719.

²⁵ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 268.

²⁶ Merckelbach e.a. 2003, p. 17.

²⁷ Van Koppen e.a. 2002, p. 719.

²⁸ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 268 - 269.

3. Instructienormen voor het verdachtenverhoor

3.1 Inleiding

De cautie, het zwijgrecht en het verbod op foltering en een onmenselijke of vernederende behandeling zijn juridische termen die bij velen bekend zijn. De hiervoor genoemde termen zijn enkele voorbeelden van instructienormen voor het verdachtenverhoor. Er wordt in dit hoofdstuk een uiteenzetting gegeven van alle instructienormen die voor het verdachtenverhoor gelden.

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de tweede onderzoeksvraag: welke wet- en regelgeving bestaat er met betrekking tot het verhoor van verdachten in het opsporingsonderzoek? Beantwoording op de onderzoeksvraag gebeurt door een uiteenzetting te geven van de nationale wet- en regelgeving en de internationale wet- en regelgeving. Tevens wordt regelgeving omtrent het auditief en audiovisueel registreren van verhoren behandeld.

3.2 Het nemo tenetur-beginsel

Alvorens de wetsartikelen omtrent het verdachtenverhoor bestudeerd kunnen worden, is het wenselijk om het nemo tenetur-beginsel te analyseren. Dit beginsel ligt ten grondslag aan het verdachtenverhoor.

Het nemo tenetur-beginsel houdt in dat niemand verplicht of gedwongen kan worden aan zijn eigen veroordeling mee te werken. Het oorspronkelijke doel is dat elke vorm van marteling wordt uitgebannen.²⁹ Het nemo tenetur-beginsel ligt met name ten grondslag aan art. 29 Sv. Daarnaast ligt het, naar aanleiding van een uitspraak van het Europese Hof³⁰, aan het onder art. 6 lid 1 EVRM neergelegde 'fair trial' ten grondslag.

Sinds een uitspraak van de Hoge Raad uit 1977³¹ hanteert zij een regel die luidt: in het Nederlandse recht is niet verankerd een onvoorwaardelijk recht of beginsel dat een verdachte op generlei wijze kan worden verplicht tot het verlenen van medewerking aan het verkrijgen van voor hem mogelijk bezwarend bewijsmateriaal.

In het arrest Saunders³² heeft het Europese Hof helderheid verschaft omtrent het nemo tenetur-beginsel. Het Hof gaf een eenvoudig criterium in welke gevallen de verdachte verplicht kan worden om mee te werken aan zijn eigen veroordeling: hij hoeft geen verklaringen af te leggen, maar hij moet wel materiaal uitleveren dat onafhankelijk van zijn wil bestaat, zoals documenten en bloedmonsters.

In Nederland hanteert de Hoge Raad dit criterium om zaken omtrent het nemo tenetur-beginsel te behandelen. Na de uitspraak in de zaak Saunders lijkt de regel die de Hoge Raad in 1977 uitsprak verdwenen.³³

De invulling die aan het nemo tenetur-beginsel wordt gegeven hangt af van de rechtsgronden die aan het beginsel worden toegekend. Globaal worden drie rechtsgronden van het nemo tenetur-beginsel genoemd. Dit zijn het pressieverbod, de procesautonomie van de verdachte en de betrouwbaarheid van het bewijs. Wanneer de nadruk ligt op het pressieverbod, dan geldt het nemo tenetur-beginsel als instructienorm voor politie en justitie in het kader van waarheidsvinding.³⁴ Zij dienen geen ongeoorloofde middelen te gebruiken om de verdachte tot een ongewilde verklaring te dwingen. Hieruit blijkt

²⁹ T. Spronken, 'artikel 29 Sv', in: Cleiren en Nijboer 2001, p. 81-82.

³⁰ EHRM 25 februari 1993, A 256-A, NJ 1993, 485, par. 45 (Funke tegen Frankrijk).

³¹ HR 15 februari 1977, NJ 1977, 557.

³² EHRM 17 december 1996, NJ 1997, 699 (Saunders tegen het Verenigd Koninkrijk)

³³ Koops en Slevens 2003, p. 3-4.

³⁴ Koops en Slevens 2003, p. 4.

dat de politieambtenaren tijdens het verdachtenverhoor geen ongeoorloofde middelen mogen gebruiken om de verdachte tot een verklaring te dwingen. Uit het arrest Murray³⁵ vloeit voort dat er kennelijk druk bestaat die wel geoorloofd is en dus niet in strijd met art. 6 EVRM kan worden geacht.³⁶

3.3 Nationale wet- en regelgeving

De nationale wet- en regelgeving bevat regels met betrekking tot het verhoor in het algemeen en het verdachtenverhoor in het bijzonder. Jurisprudentie speelt een grote rol bij de uitwerking van wetsartikelen omtrent het verdachtenverhoor.

3.3.1 Het pressieverbod

In de eerste zin van lid 1 van art. 29 Sv is een voorschrift opgenomen dat ook wel het pressieverbod wordt genoemd. Deze zin luidt: In alle gevallen, waarin iemand als verdachte wordt gehoord, onthoudt de verhoorende rechter of ambtenaar zich van alles wat de strekking heeft eene verklaring te verkrijgen, waarvan niet gezegd kan worden dat zij in vrijheid is afgelegd. Het pressieverbod is de instructienorm voor de verhorende rechter of ambtenaar.³⁷ De verhorende ambtenaar (formeel gezien ook de rechter) mag op de verdachte geen ongeoorloofde lichamelijke of psychische druk uitoefenen.

Met het pressieverbod wordt gestreefd naar de verklaringsvrijheid van de verdachte. Om die reden is niet alleen fysieke druk (marteling), maar ook psychische druk (bedreiging, manipulatie, misleiding, giften, beloften en misbruik van gezag) verboden. Uit de literatuur blijkt dat het stellen van suggestieve vragen en strikvragen ook als een ontoelaatbare verhoormethode kan worden gezien. In het Wetboek van Strafvordering van 1838 werd het stellen van strikvragen expliciet in de wet verboden in artikel 99. Het kan aannemelijk worden geacht dat de wetgever van 1926 een dergelijk expliciet verbod naast art. 29 Sv onnodig achtte.³⁸

Het is tevens verboden om een leugendetector, narcoanalyse of hypnose in te zetten om een bekentenis van de verdachte te krijgen. De redenen hiervoor zijn dat er getwijfeld wordt aan de betrouwbaarheid van deze methoden en dat door middel van deze methoden geen sprake meer kan zijn van verklaringsvrijheid van de verdachte.³⁹ De verdachte kan zelf echter wel verzoeken om een verhoor waarbij gebruik wordt gemaakt van een van deze methoden.⁴⁰

Niet alle vormen van druk worden door art. 29 Sv verboden. Er dient onderscheid gemaakt te worden tussen geoorloofde en ongeoorloofde druk. Het blijkt echter dat de grens tussen geoorloofde en ongeoorloofde druk moeilijk te trekken is. Arresten met betrekking tot de Zaanse Verhoormethode zijn maatgevend voor het trekken van een lijn tussen het geoorloofde en het ongeoorloofde. De Zaanse Verhoormethode is een methode waarbij de verdachte langdurig en intensief wordt verhoord met gebruik van verschillende verhoortechnieken. Daarnaast wordt er bij deze methode gebruik gemaakt van communicatiedeskundigen die vanuit een regiekamer instructies kunnen geven aan de verhorende politieambtenaren, dit is echter in veel gevallen toegestaan. De meeste aspecten van de Zaanse Verhoormethode zijn door de Hoge Raad in strijd geacht met de beginselen van behoorlijke procesorde.⁴¹ Uit de arresten met betrekking tot de Zaanse Verhoormethode kunnen bepaalde handelingen worden gehaald die door de Hoge Raad ongeoorloofd worden geacht. Hieronder volgen twee arresten met betrekking tot deze verhoormethode waarin de

³⁵ EHRM 8 februari 1996, *NJ* 1996, 725 (Murray tegen Groot-Brittanië).

³⁶ De Jong en Knigge. 2005, p. 91.

³⁷ G. Corstens 2008, p.284.

³⁸ De Jong en Knigge. 2005, p. 91.

³⁹ Spronken, 'artikel 29 Sv', in: Cleiren en Nijboer 2001, p.86.

⁴⁰ HR 12 juni 1984, *NJ* 1985, 135.

⁴¹ Spronken, 'artikel 29 Sv', in: Cleiren en Nijboer 2001 p. 86.

Hoge Raad heeft geoordeeld dat er handelingen zijn verricht die ongeoorloofd kunnen worden geacht.

In 1997 heeft de Hoge Raad⁴² beslist dat het tonen van een bepaalde fotocollage te ver ging en ongeoorloofd kon worden geacht. In de betreffende zaak werd de verdachte gedurende twee dagen achtereenvolgend langdurig gehoord. De verhorende politieambtenaren gingen dusdanig dicht bij de verdachte zitten dat zij een sfeer van vertrouwelijkheid creëerden. Ze confronteerden de verdachte met een fotocollage waarin foto's van het slachtoffer werden afgewisseld met drie foto's van zijn familieleden. De verhorende politieambtenaren werden tevens vanuit de regiekamer geassisteerd door een communicatiedeskundige die met hen in verbinding stond.

Het langdurig en intensief verhoren en de assistentie van een communicatiedeskundige werden door de Hoge Raad niet ongeoorloofd geacht.

In 1998 besliste de Hoge Raad⁴³ dat een aantal aspecten die tijdens het verdachtenverhoor werden gebruikt ontoelaatbaar konden worden geacht en gecompenseerd diende te worden met strafvermindering op grond van art. 359a Sv. In de betreffende zaak werd de verdachte gedurende drie dagen zeer intensief, gemiddeld negen uur per dag, en zeer indringend verhoord. Een aantal keren werd de verdachte door meer dan twee politieambtenaren verhoord. Twee dagen lang werd de verdachte foto's van het lijk van het slachtoffer voorgehouden. De verhorende politieambtenaren lieten de verdachte tevens een papier zien waarop de namen van zijn kinderen waren geschreven en waarop een foto van het lijk van het slachtoffer was geplakt. Daarnaast vertelden de verhorende politieambtenaren leugens aan de verdachte en maakte zij de raadsman van de verdachte zwart.

Het tonen van een stuk papier met daarop de namen van verdachtes kinderen en een foto van het lijk van het slachtoffer werd door de Hoge Raad ontoelaatbaar geacht. Daarnaast achtte de Hoge Raad het vertellen van leugens aan de verdachte en het zwart maken van zijn raadsman ontoelaatbaar.

In november 1996 heeft de toenmalige Minister van Justitie, mevrouw Sorgdrager, de Zaanse verhoormethode definitief verboden. Zij vond echter enkele elementen van de methode wel bruikbaar:⁴⁴

- Het maken van een verhoorplan waarbij de persoon van de verdachte en de plaats van het delict grondig worden bestudeerd;
- Het samenstellen van een speciaal verhoorteam;
- Assistentie van een gedragsdeskundige;
- Het langdurig en intensief verhoren;
- Het confronteren van de verdachte met foto's die betrekking hebben op het strafbare feit;
- Het opnemen en volgen van het verhoor vanuit een regiekamer en het geven van aanwijzingen aan de verhorende politieambtenaren met behulp van telecommunicatiemiddelen.

Naast de arresten omtrent de Zaanse Verhoormethode is in een arrest uit 1998 door de Hoge Raad⁴⁵ beslist dat er een aantal handelingen, die door de verhoorders gebruikt werden, ontoelaatbaar konden worden geacht. In de betreffende zaak is de verdachte in een periode van negen dagen zeer intensief en langdurig verhoord. Aan de verdachte zijn tijdens het verhoor foto's van het slachtoffer en delen van haar lijk getoond. Daarnaast zijn nabij het hoofd van de verdachte schietende bewegingen gemaakt en zijn de moeder, vrouw en dochter van verdachte genoemd in het verhoor. Met betrekking tot hen is gezegd dat zij

⁴² HR 13 mei 1997, NJ 1998, 152.

⁴³ HR 22 september 1998, NJ 1999, 104

⁴⁴ Van Koppen e.a. 2002, p. 703 en 709.

⁴⁵ HR 20 oktober 1998, NJ 2000, 521.

gevaar zouden lopen. Aan de verdachte is tevens de belofte gedaan dat hij, indien hij medewerking verleende, contact met zijn dochtertje kon krijgen. Daarnaast werd hem verteld dat de raadsman van de verdachte hem verkeerd heeft voorgelicht en dat hij beter kan gaan bekennen. De verdachte is tevens verteld dat hij niet meer als verdachte werd gezien, terwijl hij op dat moment juist de enige verdachte was. Er zijn tijdens het verhoor ook een aantal suggesties gedaan omtrent de wijze van het plegen van het misdrijf. Tenslotte is er door de verhorende politieambtenaren verteld dat de rechtbank voor waar aan zal nemen wat tegen de verdachte pleit en dat zij gaan 'knippen en plakken'.

De Hoge Raad besliste dat er in deze zaak sprake is van onrechtmatige handelwijzen. De Hoge Raad gaat grotendeels mee in de beslissing van het Hof. Bovenstaande punten die door de verhorende politieambtenaren tijdens het verhoor tegen de verdachte zijn gebruikt, zijn niet allen onrechtmatig. Volgens het Hof wordt het doen van een belofte (in de vorm van contact tussen de verdachte en zijn dochter) wel onrechtmatig geacht. Daarnaast wordt de uitspraak van de verhorende politieambtenaren, dat de verdachte niet meer als verdachte werd gezien, onrechtmatig geacht. Deze onrechtmatige handelwijzen zijn in strijd met art. 29 lid 1 Sv. Het doen van uitspraken omtrent de moeder, vrouw en dochter van verdachte en het doen van suggesties omtrent de wijze van het plegen van het misdrijf, worden tevens onrechtmatig geacht. De overige handelwijze getuigen niet van goed rechercheren, maar zijn niet onrechtmatig.

De Hoge Raad achtte echter nog een aantal aspecten van de handelwijze onrechtmatig, namelijk: het maken van schietende bewegingen nabij het hoofd van de verdachte en het voorhouden aan de verdachte dat de rechtbank voor waar aan zal nemen wat tegen hem pleit waarbij ze tevens hebben vermeld dat ze 'gaan knippen en plakken'. Er is echter geen sprake van een sanctie in de vorm van niet-ontvankelijkheid van het OM.

Uit bovenstaande jurisprudentie kan de conclusie worden getrokken dat de uitleg van art. 29 Sv afhangt van een belangenafweging. De vrijheid waarop de verdachte recht heeft, wordt afgewogen tegen het belang van de waarheidsvinding.⁴⁶

Onder geoorloofde druk wordt onder andere verstaan dat een zwijgende verdachte door de verhorende politieambtenaar geconfronteerd mag worden met bewijsmateriaal en hij mag worden gewezen op zijn zwakke positie. De zwijgende verdachte mag tevens door de verhorende politieambtenaren met stemverheffing worden toegesproken.

De verdachte mag de belofte worden gedaan dat hij bij een bekentenis naar huis mag.⁴⁷

3.3.2 Het zwijgrecht

In de laatste zin van het eerste lid van art. 29 Sv staat dat de verdachte het recht heeft te zwijgen. Het zwijgrecht is absoluut geformuleerd, maar het kan niet absoluut worden opgevat. Het is namelijk niet zo dat autoriteiten geen gevolgen mogen verbinden aan het zwijgen van de verdachte. Dit is door het Europese Hof in de zaak Murray bepaald.⁴⁸ Het zwijgrecht vormt voor de verdachte de waarborg dat het nemo tenetur-beginsel daadwerkelijk wordt gerespecteerd.

Indien de verdachte zich beroept op het zwijgrecht, mag er worden doorgegaan met het verhoor.⁴⁹ Uit jurisprudentie vloeit voort dat de opvatting '*dat de verdachte die een beroep doet op zijn zwijgrecht niet meer verhoord mag worden*' onjuist is.⁵⁰

Een consequentie van een zwijgende houding tijdens het verhoor is dat de voorlopige hechtenis verlengd kan worden, doordat de grond hiervoor langer kan blijven bestaan. Dit komt doordat de verdachte, indien hij blijft zwijgen, zijn onschuld niet probeert te bewijzen.

⁴⁶ De Jong en Knigge 2005, p. 92.

⁴⁷ HR 19 april 1988, NJ 1989, 15.

⁴⁸ EHRM 8 februari 1996, NJ 1996, 725 (Murray tegen Groot-Brittanië).

⁴⁹ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 252.

⁵⁰ HR 1 mei 1984, NJ 1984, 687 en HR 13 mei 1997, NJ 1998, 152.

De rechter mag verder aan de zwijgende houding van de verdachte geen nadelige gevolgen verbinden, dit zou namelijk ongeoorloofde druk jegens de verdachte kunnen opleveren om alsnog een verklaring af te leggen. Belastende verklaringen van getuigen kunnen echter wel als juist worden beschouwd, omdat de verdachte hier niets tegenin heeft gebracht.⁵¹

3.3.3 De cautie

Het zwijgrecht wordt versterkt door art. 29 lid 2 Sv: voor het verhoor wordt de verdachte medegedeeld dat hij niet verplicht is tot antwoorden. Dit wordt de cautie genoemd. Het doel van de cautie is om de verdachte zich bewust te laten zijn van zijn recht tot zwijgen. De verplichting tot het geven van de cautie rust op de verhorende ambtenaar of rechter.⁵² Uit jurisprudentie vloeit voort dat buitenlandse opsporingsambtenaren en infiltranten geen cautieplicht hebben.⁵³ De cautieplicht geldt alleen ten aanzien van verdachten.

Bij de cautieplicht is het van belang te weten wanneer er sprake is van een verhoor in de zin van art. 29 Sv.⁵⁴ Hieronder worden een drietal arresten omtrent de cautieplicht behandeld.

In 1979 is er een uitspraak van de Hoge Raad⁵⁵ geweest omtrent het verhoor in de zin van art. 29 Sv. Deze uitspraak is leidend voor het vaststellen van een verhoor in de zin van art. 29 Sv. In dit arrest werd een verdachte bekeurd vanwege het parkeren van zijn auto op het trottoir. Politieambtenaren hebben hem gevraagd of hij de eigenaar van de auto was en of hij degene was die de auto fout had geparkeerd. De verdachte beantwoordde deze vragen bevestigend. De politieambtenaren hebben de verdachte niet de cautie gegeven. De rechtbank oordeelde dat er in dit geval geen sprake was van een verhoor in de zin van art. 29 Sv.

De Hoge Raad besliste echter dat er in dit arrest wel degelijk sprake was van een verhoor in de zin van art. 29 Sv. Volgens de Hoge Raad kunnen alle vragen aan een door een opsporingsambtenaar als verdachte aangemerkt persoon betreffende diens betrokkenheid bij een geconstateerd strafbaar feit worden aangemerkt als een verhoor in de zin van art. 29 Sv. Om die reden diende de verklaring van verdachte te worden beschouwd als onrechtmatig verkregen bewijs en is dus ten onrechte gebruikt als bewijsmateriaal.

Dat niet alle vragen kunnen worden aangemerkt als een verhoor in de zin van art. 29 Sv blijkt uit een arrest van de Hoge Raad uit 1981.⁵⁶ Twee politieambtenaren zagen verdachte met een plastic tas lopen. Verdachte was al vaak met de politie in aanraking geweest. Om die reden vroegen ze hem wat er in de tas zat. Verdachte antwoordde dat er vier boeken in de tas zaten. Daarop vroegen de politieambtenaren of ze gekocht waren. De verdachte antwoordde dat hij de boeken had gestolen. De politieambtenaren hielden verdachte aan. De Hoge Raad besliste in dit arrest dat de gang van zaken van de politieambtenaren juist is. Voordat de verdachte de vragen had beantwoord kon hij niet als verdachte worden aangemerkt. Er bestond immers geen vermoeden van schuld. Er was dus geen sprake van een verhoor in de zin van art. 29 Sv. Om die reden waren de politieambtenaren niet verplicht om verdachte de cautie te geven.

In een arrest van de Hoge Raad uit 1988⁵⁷ ligt de grondslag voor het feit dat er geen cautieplicht bestaat indien een verdachte op eigen initiatief overgaat tot een verklaring. Verdachte heeft uit eigen initiatief een verklaring afgelegd omtrent zijn betrokkenheid bij een strafbaar feit. Zijn advocaat is in Hoger Beroep gegaan en stelde dat de cautie onterecht niet

⁵¹ Spronken, 'artikel 29 Sv', in: Cleiren en Nijboer 2001, p.84.

⁵² Corstens 2008, p. 287.

⁵³ HR 4 december 1979, NJ 1980, 356.

⁵⁴ De Jong en Knigge 2005, p. 94.

⁵⁵ HR 2 oktober 1979, NJ 1980, 243.

⁵⁶ HR 29 september 1981, NJ 1982, 258.

⁵⁷ HR 8 maart 1988, NJ 1988, 795.

is gedaan. Volgens hem had de politieambtenaar, op het moment dat verdachte begon te spreken over het strafbare feit, verdachte op de hoogte moeten brengen dat hij niet tot antwoorden was verplicht.

Het beroep van de advocaat werd door de Hoge Raad verworpen. Een verklaring van een verdachte op eigen initiatief wordt niet gezien als verhoor in de zin van art. 29 Sv en behoeft dus geen cautie.

Indien nieuwe verhoren een voortzetting zijn van voorgaande verhoren, behoeft de cautie niet bij elk verhoor gegeven te worden. Dit is echter anders indien de verdachte door andere opsporingsambtenaren verhoord wordt of in het geval dat er een lange tijd tussen de verhoren zit.⁵⁸ Doorslaggevend hierbij is of de verdachte op grond van de feitelijke gang van zaken geacht kan worden op de hoogte te zijn van zijn recht om te zwijgen.⁵⁹

De laatste zin van lid 3 van art. 29 Sv luidt: De mededeling, bedoeld in het tweede lid, wordt in het proces-verbaal opgenomen. Deze zin houdt in dat de cautie dient te worden opgenomen in het proces-verbaal van het verhoor. Indien deze melding ontbreekt, kan er worden aangenomen dat de cautie niet is gegeven.⁶⁰

De hoofdregel van cautieverzuim is dat de door de verdachte afgelegde verklaring in beginsel niet als bewijs gebruikt mag worden.⁶¹ Art. 359a Sv is de grondslag voor het uitsluiten van de verklaring van verdachte in geval er cautieverzuim heeft plaats gevonden. Verder kan op grond van dit artikel strafvermindering worden toegepast nadat er cautieverzuim heeft plaatsgevonden. Tevens kan het OM niet ontvankelijk worden verklaard.⁶² Het is dus belangrijk dat de verhorende politieambtenaren de regel, om de cautie voor ieder verhoor te geven, naleven. Door naleving van de regel kunnen vervelende consequenties worden voorkomen.

3.3.4 Verklaring in het proces-verbaal

Art. 29 lid 3 Sv stelt dat: de verklaringen van den verdachte, bepaaldelijk die welke eene bekentenis van schuld inhouden, in het proces-verbaal van het verhoor zooveel mogelijk in zijne eigen woorden worden opgenomen. Dit lid beoogt de garantie te geven dat de verklaring van de verdachte zo precies mogelijk in het proces-verbaal wordt weergegeven. De verklaring van de verdachte dient dus in zijn eigen woorden op schrift te worden vastgelegd. In de praktijk blijkt dat verhorende politieambtenaren de neiging hebben de verklaring in het proces-verbaal zoveel mogelijk geschikt te maken voor de bewijsconstructie van de tenlastelegging.⁶³ Om dit te voorkomen dient iedere getuige, deskundige of verdachte zijn verklaring te ondertekenen. Dit gebeurt nadat de verklaring aan hem is voorgelezen of nadat hij de verklaring zelf heeft gelezen en hiermee akkoord gaat. De grondslag hiervoor is gelegen in art. 174 Sv. Indien het ondertekenen uitblijft dient de oorzaak daarvan te worden vermeld.

Naast de verplichting voor de verhorende politieambtenaren om de schriftelijke verklaring van het verhoor zoveel mogelijk in de woorden van de verdachten te formuleren, dient gebruikmaking van ambtelijke taal en van (delen van) wetteksten te worden vermeden. Een verdachte zal namelijk niet snel zeggen dat hij een object heeft weggenomen met het oogpunt het zich wederrechtelijk toe te eigenen. Hierbij dient te worden gelet op het feit dat de bestanddelen van het strafbare feit terug behoren te komen in het proces-verbaal.⁶⁴

⁵⁸ Spronken, 'artikel 29 Sv', in: Cleiren en Nijboer 2001, p.88.

⁵⁹ HR 16 november 1982, *NJ* 1986, 405/406.

⁶⁰ HR 26 juni 1979, *NJ* 1979, 567.

⁶¹ HR 2 oktober 1979, *NJ* 1980, 243.

⁶² Spronken, 'artikel 29 Sv', in: Cleiren en Nijboer 2001, p.88.

⁶³ Spronken, 'artikel 29 Sv', in: Cleiren en Nijboer 2001, p.88.

⁶⁴ Politie, 'Verdachtenverhoor', Politie Kennis Net 2008.

Door de invoering van het auditief en audiovisueel registreren van verdachtenverhoren, kan de eis uit lid 3 worden gewaarborgd. Op deze manier kan de weergave van de verklaring in het proces-verbaal namelijk worden gecontroleerd.

Het opmaken van een proces-verbaal van het verhoor vloeit tevens voort uit art. 152 Sv. Dit artikel stelt dat iedere in art. 141 en 142 Sv genoemde opsporingsambtenaar verplicht is om een proces-verbaal op te maken van hun werkzaamheden in het kader van de opsporing. De politieambtenaren zijn op grond van art. 141 sub b Sv verplicht zich aan deze bepaling te houden. In art. 152 Sv is geen termijn opgenomen waarbinnen het proces-verbaal dient te worden opgesteld. Dit hangt af van de omstandigheden van het geval waarvan de weging en waardering aan de feitenrechter is voorbehouden.

Aan niet-naleving van art. 152 Sv verbindt het Wetboek van Strafvordering geen rechtsgevolgen. Niet-naleving van art. 152 Sv kan slechts tot niet-ontvankelijkheid van het OM leiden indien de niet-naleving een ernstige schending van de beginselen van een behoorlijke procesorde oplevert. Indien een proces-verbaal pas geruime tijd na het gedane verhoor wordt opgemaakt, kan dit voor de rechter een aanleiding zijn om daaraan bij de beantwoording van de bewijsvraag geen of een geringe betekenis toe kennen.⁶⁵

3.4 Internationale wet- en regelgeving

Naast de nationale wet- en regelgeving is ook de internationale wet- en regelgeving bestudeerd. In de internationale wet- en regelgeving staan bepalingen die van belang kunnen zijn voor het verdachtenverhoor

3.4.1 Verbod op foltering

Art. 3 EVRM geeft aan een ieder het recht niet te worden onderworpen aan marteling of aan onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing.

3.4.2 Onschuldpresumptie

In het tweede lid van art. 6 EVRM en in het tweede lid van art. 14 IVBPR is bepaald dat een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, voor onschuldig wordt gehouden totdat zijn schuld in rechte is vast komen te staan.⁶⁶ Dit wordt de onschuldpresumptie genoemd. Art. 6 EVRM is van toepassing indien er sprake is van een criminal charge. Uit het arrest Öztürk vloeien drie criteria voort waarmee het Europese Hof bepaalt of er in een procedure sprake is van een criminal charge:

1. Behoort de tekst die de overtreding definieert in de betreffende staat tot het strafrecht;
2. Er wordt gekeken naar het karakter van de overtreding;
3. Er wordt betekenis toegekend aan het karakter en de zwaarte van de straf die de betrokkene riskeert.

De onschuldpresumptie is in drie aspecten te onderscheiden: bij redelijke twijfel mag geen veroordeling volgen, de verdachte heeft recht op een behandeling als onschuldige en de verdachte hoeft zijn onschuld niet te bewijzen.

Het eerste aspect is voor dit onderzoek niet relevant. Het tweede aspect impliceert onder andere dat de rechter in zijn uitspraak of in met de strafzaak samenhangende procedures niet mag laten blijken van de schuld van de verdachte overtuigd te zijn, als de schuld niet in rechte is bewezen.⁶⁷ In het arrest *Allenet de Ribemont*⁶⁸ blijkt dat het recht op een

⁶⁵ Van Hoorn, 'artikel 152 Sv', in: Cleiren en Nijboer 2001, p. 678.

⁶⁶ Hartevelde e.a. 2004, p. 105.

⁶⁷ Hartevelde e.a. 2004, p. 105.

⁶⁸ EHRM 10 februari 1995, *NJ* 1997, 523 (*Allenet de Ribemont* tegen Frankrijk).

behandeling als een onschuldige niet alleen door de rechter maar ook door andere publieke autoriteiten kan worden geschonden. In deze zaak 'Ribemont' had een hoge politiefunctaris enkele dagen na de moord op een parlementslid tijdens een persconferentie verklaard dat de heer Ribemont medeplichtig was aan de moord, terwijl dit nog niet in rechte bewezen was. Het EHRM oordeelde dat deze uitlating in strijd was met de onschuldpresumptie omdat deze 'firstly encouraged the public to believe him guilty and secondly, prejudged the assessment of the facts by the competent judicial authority'. In dit geval gaat het om uitlatingen die gedaan zijn in de media, waaruit de heer Ribemont als schuldige wordt aangeduid. Het bruikbare voor dit onderzoek is het feit dat uit het arrest voortvloeit dat buiten de rechter tevens andere autoriteiten een verdachte als onschuldig dienen te behandelen. Het recht op een behandeling als onschuldige omvat dus tevens het verdachtenverhoor. Het verdachtenverhoor vindt plaats in het kader van het opsporingsonderzoek. De schuld van een verdachte is tijdens het opsporingsonderzoek nog niet in rechte bewezen. Om die reden is het voor de verhorende politieambtenaren van belang dat zij de verdachte tijdens het verhoor als onschuldig behandelen.

Het derde aspect van de onschuldpresumptie, dat de verdachte zijn onschuld niet hoeft te bewijzen, is geregeld in art. 6 lid 2 EVRM en in art. 14 lid 3 onder g IVBPR. Daarnaast komt dit aspect van de onschuldpresumptie terug in een aantal arresten van het Europese Hof. In de zaak Funke⁶⁹ verplichtte de douane de heer Funke voor een vastgestelde dag bepaalde papieren ter inzage te geven. De verplichting tot afgifte van papieren kan een inbreuk opleveren op het recht van een ieder *charged with a criminal offence* om te zwijgen en zichzelf niet te belasten. Om die reden wordt een schending van art. 6 EVRM in deze zaak aangenomen.

In de zaak Maura⁷⁰ werd geen schending van art. 6 lid 1 en lid 2 EVRM geacht. John Maura werd gearresteerd in het huis waar de IRA een spion gevangen hield. Eenmaal op het politiebureau aangekomen werd hem verteld dat hij niet verplicht was te antwoorden, maar dat zwijgen in zijn nadeel kon werken. Het Europese Hof stelt dat het recht tot zwijgen en de immuniteit tegen zelfbeschuldiging algemeen erkende internationale normen zijn die de kern van een eerlijk proces raken. Ze zijn echter niet absoluut en het zwijgrecht kan dus tegen de verdachte gebruikt worden.⁷¹ In de zaak Allan⁷² wordt wel een schending van art. 6 EVRM aangenomen. In deze zaak werd door de politie een informant ingezet om verklaringen te krijgen op basis waarvan de veroordeling heeft plaatsgevonden. De informant die werd ingezet werd in dezelfde cel geplaatst als Allan. Bij de beslissing van het Europese Hof weegt mee dat de informant onder de regie van de politie handelde en dat de verklaringen niet spontaan zijn afgelegd, maar na voortdurende ondervraging door de informant. In die zin is de situatie dus vergelijkbaar met een politieverhoor.

3.4.3 Fair hearing

Het recht op een fair hearing is de kern van art. 6 EVRM en valt tevens af te leiden uit art. 14 lid 1 IVBPR. Iedere verdachte heeft recht op een fair hearing. Het is als een zelfstandige eis in het eerste lid omschreven, daarnaast worden er in het derde lid eisen gesteld die eveneens als voorwaarden voor een eerlijk proces zijn op te vatten.⁷³

Er dient sprake te zijn van een daad en een vervolging. In dit geval zou fair hearing niet gelden voor de fase van het politieverhoor, alleen voor de verhorende rechters. Ten tijde van het politieverhoor kan er namelijk nog niet gesproken worden van vervolging. Uit de literatuur valt echter op te maken dat deze bepaling uit de verdragen ook van toepassing is op het politieverhoor. Er kan worden gesteld dat wat over het 'fair-hearing'-beginsel voor de rechter

⁶⁹ EHRM 25 februari 1993, *NJ* 1993, 485 (Funke tegen Frankrijk).

⁷⁰ EHRM 8 februari 1996, *NJ* 1996, 725 (Murray tegen Groot-Brittannië).

⁷¹ Hartevelde e.a. 2004, p. 108.

⁷² EHRM 5 november 2002, *NJ* 2004, 262 (Allan tegen het Verenigd Koninkrijk).

⁷³ Hartevelde e.a., 2004, p. 110.

geldt, tevens geldt voor de verhorende politieambtenaren, die door middel van het verhoor materiaal aanlevert dat voor de bewijsvoering kan worden gebruikt.⁷⁴

3.5 Richtlijn auditief en audiovisueel registreren

In paragraaf 2.3 is al ingegaan op de aanleiding en de betekenis van het auditief en audiovisueel registreren van verdachtenverhoren. Daarnaast zijn enkele voor- en nadelen van deze registratie genoemd. In deze paragraaf wordt ingegaan op de regelgeving omtrent het auditief en audiovisueel registreren van verhoren. Naar aanleiding van het PVOV is er door het college van procureurs-generaal een bindende richtlijn opgesteld omtrent het auditief en audiovisueel registreren van verhoren.⁷⁵ De richtlijn is ontwikkeld omdat een landelijke uniforme aanpak noodzakelijk is.

De procedures voor het auditief en audiovisueel registreren zijn beschreven in een protocol. Dit protocol maakt onderdeel uit van de richtlijn en is derhalve bindend van karakter.

3.5.1 Verplicht of facultatief?

In deze paragraaf wordt ingegaan op de verplichting tot het auditief of audiovisueel registreren van verhoren. Daarnaast wordt er een inventarisatie gegeven van de gevallen waarin er facultatief overgegaan kan worden tot het auditief of audiovisueel registreren van verhoren.

In de bijlagen van de 'aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren' is een stroomschema⁷⁶ opgenomen. Dit stroomschema geeft overzichtelijk weer wanneer auditieve of audiovisuele registratie van het verhoor verplicht is. De facultatieve registratie komt in dit stroomschema tevens aan bod.

Verplichte auditieve registratie

Auditieve registratie van verhoren is verplicht ingeval er sprake is van een misdrijf, indien:

- het misdrijf strafbaar is gesteld in het Wetboek van Strafrecht en de strafbedreiging 12 jaar of meer bedraagt;
- de strafbedreiging minder bedraagt dan 12 jaar (bijv. art. 302 Sr, art. 6 WvW, art. 32 Arbowet), maar er een dode te betreuren is of sprake is van zwaar lichamelijk letsel;
- het gaat om een zedendelict met een strafbedreiging van 8 jaar of meer of om seksueel misbruik in een afhankelijkheidsrelatie.

Verplichte audiovisuele registratie

Het audiovisueel registreren van verhoren is verplicht indien:

- de verhoorde persoon kwetsbaar is;
- er sprake is van de inzet van bijzondere verhoormethodieken.

Indien er bij de misdrijven waarvoor auditieve registratie verplicht is gesteld een minderjarige onder de zestien jaar betrokken is of een persoon die naar het oordeel van de opsporingsambtenaar als verstandelijk gehandicapt wordt aangemerkt, worden zij aangemerkt als personen die kwetsbaar zijn. De verhoren worden audiovisueel opgenomen op de wijze zoals is beschreven in het protocol.

Indien de minderjarige de leeftijd van twaalf jaar nog niet heeft bereikt, dient het verhoor in een kindvriendelijke studio te worden afgenomen en opgenomen.

De betrokken verhoorders bepalen of het wenselijk is dat een minderjarige tussen de 12 en 16 jaar of een verstandelijk gehandicapte in een kindvriendelijke studio dient te worden gehoord.

⁷⁴ Politie, 'Verdachtenverhoor', Politie Kennis Net 2008.

⁷⁵ Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, slachtoffers/getuigen en verdachten, College van Procureurs-Generaal, 2007.

⁷⁶ Zie bijlage 1.

Wanneer er gebruik wordt gemaakt van bijzondere verhoormethodieken wordt het verhoor audiovisueel opgenomen. Onder bijzondere verhoormethodieken worden verstaan:

- een verdachtenverhoor waarbij door de verhoorder, in de hierboven bij de auditieve registratie genoemde gevallen, daderwetenschap wordt weggegeven;
- verdachtenverhoren waarin de verhoorder tijdens de uitvoering daarvan wordt ondersteund door een gedragsdeskundige;
- een verdachtenverhoor dat wordt afgenomen door een externe deskundige.

Facultatieve registratie

In alle andere gevallen kan de officier van justitie of de advocaat-generaal gronden aanwezig achten om tot auditieve of audiovisuele registratie over te gaan. Redenen hiervoor kunnen gelegen zijn in de persoon van de verdachte (bijvoorbeeld wanneer hij psychotisch of gewelddadig is) of in de aard van de zaak (bijvoorbeeld bij lokale impact) of in het verloop van het verhoor (onvoorziene omstandigheden die aanleiding zijn over te gaan tot registratie).

Auditieve en audiovisuele registratie vindt slechts plaats na overleg tussen de teamleider van een opsporingsonderzoek en de officier van justitie of advocaat-generaal. In uitzondering hierop kan:

- de rechter-commissaris, ingeval er sprake is van een gerechtelijk vooronderzoek, hiertoe opdracht geven (artikel 177 Sv);
- de teamleider van het onderzoeksteam hiertoe opdracht geven, ingeval het verloop van het verhoor onverwacht aanleiding is om tot registratie over te gaan.

3.5.2 Protocol Auditief en Audiovisueel Registreren van Verhoren

Het Protocol Auditief en Audiovisueel Registreren van Verhoren is als bijlage opgenomen in de richtlijn⁷⁷. Vanwege het bindende karakter van het protocol is het noodzakelijk dat de inhoud hiervan wordt behandeld.

Procedure auditief registreren

Indien verhoren op grond van de richtlijn auditief dienen te worden geregistreerd, worden alle vervolghoren daarvan tevens auditief geregistreerd. De afname van het verhoor dient plaats te vinden in een verhoorruimte. Indien dit niet mogelijk is, dan dient er gebruik te worden gemaakt van mobiele audioregistratie apparatuur. De registratie van het verhoor dient te beginnen voor aanvang van het verhoor. Een verhoor begint officieel vanaf het moment dat de verdachte de verhoorkamer binnenkomt. Voor dat dit moment is aangevallen, dient de registratie al gestart te zijn. Op de registratie van het verhoor dienen de volgende punten te horen te zijn:

- De verhoorder doet mededeling van de datum en tijd van het verhoor. Daarnaast dient de verhoorder de namen van de aanwezigen in de verhoorruimte te noemen. De verhoorder deelt tevens mede dat het verhoor auditief wordt geregistreerd;
- Indien er tijdens het verhoor voorwerpen worden getoond, dienen deze te worden genoemd door de verhoorder. Op deze manier is op de registratie te horen wat er wordt getoond;
- Indien er tijdens het verhoor geluidsfragmenten ten gehore worden gebracht, dient de verhoorder deze vooraf te benoemen. Op deze manier is op de registratie te horen uit welke bron dit fragment afkomstig is;
- Voordat de verhoorder de registratie beëindigt dient hij mededeling te doen van de datum en tijd van het einde van het verhoor.

⁷⁷ Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, slachtoffers/getuigen en verdachten, College van Procureurs-Generaal, 2007, p. 7-13.

Procedure audiovisueel registreren van verhoren van personen van 12 jaar en ouder

Indien verhoren op grond van de richtlijn audiovisueel dienen te worden geregistreerd, worden alle vervolghoren daarvan audiovisueel geregistreerd. De afname van het verhoor dient plaats te vinden in een studio. De registratie van het verhoor dient gestart te zijn voordat de verdachte de studio binnentreedt. Bij de audiovisuele registratie van verhoren dienen de volgende punten in acht te worden genomen:

- De datum en tijd dienen op het beeld continu mee te lopen;
- De verdachte dient zodanig in beeld te worden gebracht dat zijn gezicht en bovenlichaam duidelijk waarneembaar zijn. De verhoorders dienen op eenzelfde manier in beeld te worden gebracht. In bijzondere omstandigheden kan de overzichtscamera worden ingeschakeld vanuit de regieruimte. Op deze manier wordt er een totaaloverzicht van de verhoorruimte gegenereerd;
- De verhoorder dient aan de te verhoren persoon mede te delen welke functionarissen in de studio het verhoor volgen. Daarnaast dient de te verhoren persoon op de hoogte te worden gesteld van het feit dat het verhoor audiovisueel wordt geregistreerd;
- Indien er tijdens het verhoor voorwerpen worden getoond, dienen deze te worden genoemd. Op deze manier is te horen en te zien welk voorwerp er wordt getoond;
- Indien er tijdens het verhoor geluidsfragmenten ten gehore worden gebracht, dient de verhoorder deze vooraf te benoemen. Op deze manier is op de registratie te horen uit welke bron dit fragment afkomstig is;
- Indien er tijdens het verhoor beeldfragmenten worden getoond, dienen deze te worden geregistreerd zodat ze zichtbaar zijn op de registratie;
- De verhoorder beëindigt de registratie nadat het verhoor is afgesloten. Ingeval er sprake is van een verdachtenverhoor, dan beëindigt de verhoorder de registratie pas nadat de verdachte de studio heeft verlaten.

Proces-verbaal

Van elk verhoor dient een proces-verbaal te worden opgemaakt op grond van art. 152 Sv. In het geval dat een verhoor auditief of audiovisueel wordt geregistreerd dient het proces-verbaal minstens in de vorm van een samenvatting te worden opgesteld. De belangrijkste passages dienen zoveel mogelijk in de woorden van de verhoorde persoon te worden weergegeven. Het proces-verbaal dient in ieder geval het volgende te bevatten:

- De volledige personalia van de verdachte, slachtoffer/getuige of aangever;
- De melding die aan de verdachte wordt gedaan met betrekking tot het auditief of audiovisueel registreren;
- De namen van de verhoorders en van de personen die aanwezig zijn in de regieruimte, indien dit het geval is;
- De naam van de aanvrager;
- In geval van facultatieve registratie, de naam van de toestemming- of opdrachtgevende officier van justitie/advocaat-generaal/rechter-commissaris.
- De datum, plaats en tijdstippen van het verhoor en de onderbrekingen van het verhoor;
- De registratienummers;
- Ingeval er een tolk aanwezig is, de naam van de tolk;
- De naam van de raadsman van de verdachte en vermelding van het feit of de raadsman aanwezig is geweest bij het verhoor en waar hij zich bevond;

Het proces-verbaal wordt altijd in het procesdossier gevoegd.

In bijzondere situaties en op uitdrukkelijk verzoek van de officier van justitie/advocaat-generaal/rechter-commissaris wordt het verhoor, of een gedeelte daarvan, woordelijk uitgewerkt.

3.6 Conclusie

In dit hoofdstuk wordt duidelijk dat het nemo tenetur-beginsel van belang is voor het verdachtenverhoor. Dit beginsel houdt in dat niemand verplicht of gedwongen kan worden aan zijn eigen veroordeling mee te werken. Het nemo tenetur-beginsel ligt ten grondslag aan art. 29 Sv en het in art. 6 lid 1 EVRM neergelegde 'fair trial'. Art. 29 Sv vormt de grondslag voor het verdachtenverhoor. Art. 29 Sv geeft instructienormen aan de verhoorders voor het verdachtenverhoor. In lid 1 van dit artikel is het pressieverbod opgenomen. Het pressieverbod houdt in dat de verhorende politieambtenaar geen ongeoorloofde druk mag uitoefenen op de verdachte. Hierdoor wordt getracht de verklaringsvrijheid van de verdachte te waarborgen. Allereerst is fysieke druk verboden op grond van art. 3 EVRM. Naast fysieke druk is psychische druk verboden, zoals bedreiging, manipulatie, giften, misleiding, beloften en misbruik van gezag. Psychische druk is niet in alle gevallen ongeoorloofd, dit varieert per situatie. Er dient bij het toepassen van psychische druk een belangenafweging gemaakt te worden tussen het recht van de verdachte om in vrijheid te verklaren en het belang van de waarheidsvinding. Met het stellen van strikvragen en suggestieve vragen dient te worden opgepast, dit kan namelijk de kans vergroten op een valse bekentenis. In lid 1 is tevens het zwijgrecht opgenomen. Het zwijgrecht vormt voor de verdachte de waarborg dat het nemo tenetur-beginsel daadwerkelijk gerespecteerd wordt. Het zwijgrecht wordt versterkt door de cautie. De cautie houdt in dat iedere verhorende opsporingsambtenaar verplicht is de verdachte mede te delen dat hij niet tot antwoorden is verplicht. De cautie is opgenomen in art. 29 lid 2 Sv. In het derde lid van art. 29 Sv is opgenomen dat de verklaring in het proces-verbaal zoveel mogelijk een woordelijke uitwerking van de verklaring van de verdachte dient te zijn.

Op internationaal niveau is in art. 6 lid 2 EVRM en in art. 14 IVBPR bepaald dat een ieder tegen wie vervolging is ingesteld voor onschuldig dient te worden gehouden totdat het tegendeel in rechte vast is komen te staan, dit wordt de onschuldpresumptie genoemd. Uit een arrest van het Europese Hof blijkt dat de onschuldpresumptie niet slechts voor de rechter geldt, maar tevens voor de verhorende politieambtenaar. Het auditief en audiovisueel registreren van verhoren is uitgewerkt in een richtlijn. In deze richtlijn is opgenomen wanneer registratie verplicht of facultatief is.

4. Kwaliteitsaspecten

4.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is het wettelijk kader met betrekking tot het verdachtenverhoor uiteengezet. Hieruit is gebleken dat er een aantal juridische aspecten zijn die in acht dienen te worden genomen door de verhorende politieambtenaren. Er zijn echter nog een aantal aspecten waar de verhorende politieambtenaren rekening mee dienen te houden. Deze aspecten hebben niet allen een directe juridische link. Om die reden wordt er in deze gevallen gesproken van kwaliteitsaspecten. Het zijn aspecten die, bij inachtneming ervan, de kwaliteit van het verhoor waarborgen. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de derde deelvraag: welke kwaliteitsaspecten zijn er met betrekking tot het verdachtenverhoor?

4.2 De bewijsmatrix

De bewijsmatrix is een juridisch analysemiddel om inzichtelijk te maken welke tactische aanwijzingen al voldoende tot bewijsbaarheid leiden en welke onderzoeksdoelen nog door middel van Rechercheren of verhoren moeten worden behaald. Uitgangspunt voor het opstellen van de bewijsmatrix is het rechterlijk beslissingsmodel van art. 348 Sv en art. 350 Sv. De rechter is gebonden aan hetgeen de officier van justitie in de dagvaarding ten laste heeft gelegd. De officier van justitie stelt op zijn beurt de tenlastelegging op basis van het aangeleverde dossier op. Dit dossier wordt opgesteld door politieambtenaren. Om die reden is het van belang dat de politieambtenaren zich daar zoveel mogelijk op richten.

Het doel van de bewijsmatrix is om inzicht te geven in hoeverre de verschillende bestanddelen en elementen van het ten laste te leggen strafbare feit al zijn bewezen. Met behulp van de bewijsmatrix is het in één oogopslag duidelijk welke informatie je in het verdachtenverhoor te weten wilt komen.⁷⁸

De bewijsmatrix geeft enkel antwoord op de vraag 'wat hebben we al en wat willen we nog te weten komen?' Op het 'hoe' wordt geen antwoord gegeven door middel van de bewijsmatrix, dit dient namelijk in het verhoorplan opgenomen te worden.

4.3 Het verhoorplan

Verhoren zonder een goed verhoorplan betekent varen zonder kompas. Onder goed verhoren wordt verstaan dat de verdachte op een professionele wijze en planmatig met de feiten te lijf wordt gegaan.⁷⁹ Het is daarom van belang dat er een verhoorplan wordt opgesteld. Een verhoorplan is een hulpmiddel om structuur te brengen in het verhoor. In het verhoorplan worden voorafgaand aan het verhoor de te bespreken onderwerpen en de te stellen vragen opgeschreven. Daarnaast kan in het verhoorplan worden opgenomen welke confrontaties de verhorende politieambtenaren uit willen voeren tijdens het verhoor.⁸⁰

Verhoor in complexe onderzoeken en verhoren van bijzondere personen vraagt bijzondere aandacht in de voorbereiding daarvan. Er wordt een standaard verhoorplan ontwikkeld. In dit standaardverhoorplan dient minimaal te worden opgenomen: het doel van het verhoor, de tactiek, de benodigde informatie die voor het verhoor wordt verkregen door consultatie van de informatierechercheur, de wijze van vastlegging van het verhoor, eventuele auditieve of audiovisuele registratie, de wijze van coaching en de wijze van debrieven van de verhoorders.⁸¹

⁷⁸ Van Amelsvoort e.a. 2007.

⁷⁹ Blaauw, 'Dubieuze verhoren, fatale gevolgen' in: WODC: Het verhoor, 1998, p. 58.

⁸⁰ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 32..

⁸¹ Openbaar Ministerie, Politie en NFI, *Uitwerking van de maatregelen uit het rapport: Versterking opsporing en vervolging*, 2006.

4.4 Het strafbare feit

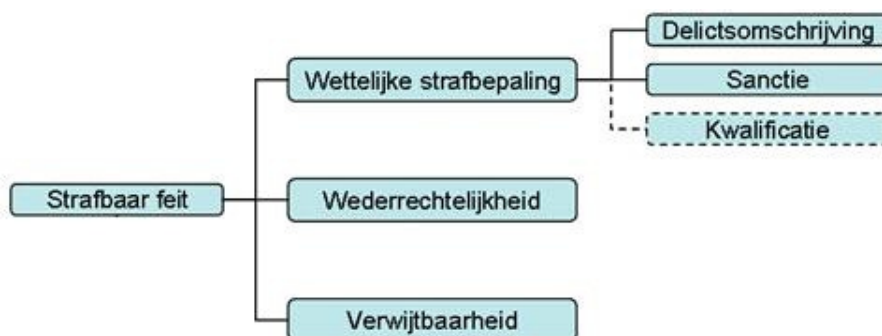
Een wettelijke strafbepaling bestaat uit een delictsomschrijving en een sanctie. Soms komt het voor dat er sprake is van een kwalificatie, bijvoorbeeld 'diefstal' in art. 310 Sr. De delictsomschrijving bestaat uit bestanddelen.⁸² Deze bestanddelen zijn voorwaarden die gesteld zijn aan de strafbaarheid.

Naast de bestanddelen zijn elementen voorwaarden die gesteld zijn aan de strafbaarheid. Elementen zijn voorwaarden die niet met zoveel woorden in de delictsomschrijving zijn terug te vinden. Er kunnen twee verschillende elementen worden onderscheiden, namelijk wederrechtelijkheid en verwijtbaarheid.

De wederrechtelijkheid kan worden opgeheven door een rechtvaardigingsgrond.

Rechtvaardigingsgronden zijn: ambtelijk bevel (art. 43 lid 1 Sr), noodweer (art. 41 lid 1 Sr), overmacht als noodtoestand (art. 40 Sr), verbod op eigenrichting en een wettelijk voorschrift. De verwijtbaarheid kan worden opgeheven door een schulditsluitingsgrond.

Schulditsluitingsgronden zijn: ontoerekeningsvatbaarheid (art. 39 Sr), eigenlijke overmacht (art. 40 Sr), noodweerexces (art. 41 lid 2 Sr), onbevoegd gegeven ambtelijk bevel (art. 43 lid 2 Sr).

Figuur 2
(bron: PKN)

Voor verhorende politieambtenaren is het van belang dat zij het strafbare feit kunnen ontleden. Dit wordt gedaan door middel van vragen die zij stellen. Uit het verhoorplan valt op te maken of alle bestanddelen en elementen gedekt worden in het verhoor. De bestanddelen en elementen worden echter niet bij elk verhoor benadrukt. Wanneer een verdachte blijft ontkennen iets met het strafbare feit te maken te hebben, kunnen er geen vragen worden gesteld aan de hand waarvan de bestanddelen en elementen bewezen kunnen worden. Dit aspect geldt dus vooral voor de verhoren waarin de verdachte bekend. In de overige verhoren is het echter wel van belang dat de verdachte op de hoogte wordt gesteld van het strafbare feit waarvan hij wordt verdacht.

4.5 Competenties

Een goede verhoorder dient te beschikken over uitstekende communicatieve vaardigheden. Het is namelijk noodzakelijk dat een verhoorder kan schakelen tussen een verdachte op academisch niveau of een verdachte zonder enige opleiding. Het schakelen dient op het gebied van taalgebruik en van sociaal gedrag te geschieden. De verhoorder dient zich

⁸² Politie, 'Het strafbare feit', Politie Kennis Net 2008.

tevens te kunnen verplaatsen in de denk- en belevingswereld van de ondervraagde, zonder daarbij een waardeoordeel uit te spreken.⁸³

Het is van belang dat de verhorende politieambtenaar goed luistert naar de verdachte. Hij dient vooral de verdachte te laten spreken en niet zelf continu aan het woord te zijn. Blaauw beschrijft drie casussen waarin verhoorders zelf te veel aan het woord waren en te weinig luisterden naar wat de verdachte te zeggen had.⁸⁴ De Puttense moordzaak is een van deze zaken.

Het is van belang dat een verhoorder flexibel is. Hij moet zich kunnen aanpassen aan de verschillende situaties. Daarnaast is zelfreflectie erg belangrijk en dient de verhoorder over een analytisch denkvermogen te beschikken.

4.6 Conclusie

Dit hoofdstuk beantwoordt de derde onderzoeksvraag door middel van het beschrijven van de kwaliteitsaspecten omtrent het verdachtenverhoor. Het eerste kwaliteitsaspect is de bewijsmatrix. Dit juridische analysemiddel geeft in één oogopslag duidelijkheid over de bewijsbaarheid van de bestanddelen en elementen van het strafbare feit. De bewijsmatrix geeft enkel antwoord op de vraag 'wat hebben we al en wat willen we nog te weten komen', op hoe dit dient te gebeuren wordt antwoord gegeven in het verhoorplan. Het verhoorplan is een hulpmiddel om structuur aan te brengen in een verhoor en behoort tot een juiste en volledige voorbereiding van het verdachtenverhoor. Het derde kwaliteitsaspect is het benadrukken van het strafbare feit. Het is van belang dat tijdens het verhoor ontleding van het strafbare feit plaatsvindt aan de hand van het benadrukken van de bestanddelen en elementen. De bestanddelen en elementen kunnen echter slechts bij verhoren aan bod komen waarin de verdachte een bekentenis aflegt. Het vierde kwaliteitsaspect heeft betrekking op de competenties van de verhorende politieambtenaren. Zij dienen te kunnen schakelen naar het taalgebruik en het sociale gedrag van de verdachte en zij dienen zich in te kunnen leven in de denk- en belevingswereld van de verdachte. Daarnaast is het van belang dat de verhoorders aandachtig kunnen luisteren naar de verdachte.

⁸³ Van Amelsvoort e.a. 2007, p. 93-94..

⁸⁴ Blaauw, 'Dubieuze verhoren, fatale gevolgen' in: WODC: Het verhoor, 1998, p. 57.

5. De analyse van het verdachtenverhoor

5.1 Inleiding

Door het analyseren van verdachtenverhoren wordt antwoord gegeven op de laatste onderzoeksvraag: worden de wet- en regelgeving en kwaliteitsaspecten met betrekking tot de verdachtenverhoren in acht genomen door de politieambtenaren?

Beantwoording van de onderzoeksvraag geschiedt door het uiteenzetten van de resultaten van de analyse van verdachtenverhoren. De verwerking van de resultaten van de analyse gebeurt onder andere aan de hand van grafieken, dit maakt de resultaten overzichtelijker. Er zijn vijftien verhooren geanalyseerd, waarvan er elf audiovisueel geregistreerd zijn. De overige vier verhooren zijn auditief geregistreerd. Bij het analyseren van de verhooren worden de verdachtenverhoren zowel getoetst aan de wet- en regelgeving als aan de gestelde kwaliteitsaspecten.

5.2 Algemeen

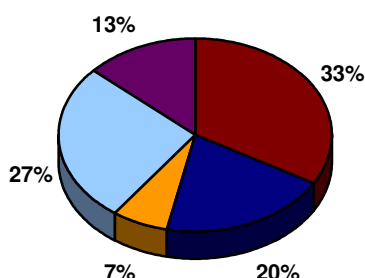
In de checklist⁸⁵ zijn aspecten opgenomen met betrekking tot de wet- en regelgeving omtrent het verhoor en met betrekking tot de gestelde kwaliteitseisen. De checklist is opgesteld aan de hand van hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4. Naast de wet- en regelgeving en de kwaliteitseisen zijn er een aantal algemene aspecten in de checklist opgenomen. De algemene aspecten zijn vooral van belang om een duidelijk beeld van de verhooren te krijgen. Tijdens de analyse zijn alle vijftien geanalyseerde verdachtenverhoren getoetst aan de in de checklist opgenomen aspecten.⁸⁶

5.2.1 Verplichte of facultatieve registratie?

Voor veertien van de vijftien geanalyseerde verhooren was auditieve registratie vereist op basis van de richtlijn auditief en audiovisueel registreren. Slechts voor één strafbaar feit was de auditieve registratie niet verplicht maar facultatief, namelijk voor medeplichtigheid bij brandstichting. De elf verhooren die audiovisueel geregistreerd zijn, zijn allen facultatief geregistreerd.

5.2.2 Soorten misdrijven

De vijftien verhooren zijn in het kader van het opsporingsonderzoek van verschillende strafbare feiten uitgevoerd. In grafiek 1 zijn de verschillende strafbare feiten verwerkt. Uit de grafiek valt op te maken dat de strafbare feiten, waarvan de verhoorde personen in de verhooren verdacht worden, getypeerd kunnen worden als ernstige feiten. Het strafbare feit waarvoor de maximale gevangenisstraf het minst is, is medeplichtigheid bij brandstichting. De strafmaat voor dit feit is maximaal acht jaar gevangenisstraf.

Grafiek 1

■ Doodslag/ Moord, art. 287/ 289 Sr.

■ Brandstichting, art. 157 Sr.

■ Medeplichtigheid bij brandstichting, art. 47 en 48 jo. 157 Sr.

■ Gekwalificeerde doodslag, art. 287 jo. 288 Sr.

■ Diefstal met geweldpleging door twee of meer verenigde personen, art. 312 lid 1 en 2 onder 2 Sr.

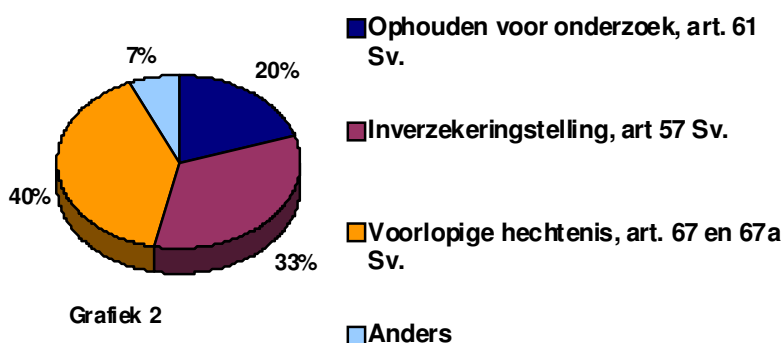
⁸⁵ Zie bijlage II

⁸⁶ Zie bijlage III

5.2.3 De plaats in het opsporingsonderzoek

De verdachtenverhoren vinden plaats in het kader van het opsporingsonderzoek. In grafiek 2 is te zien hoeveel procent van de verhoren er in een bepaalde fasen van het opsporingsonderzoek plaats hebben gevonden. Bij één van de vijftien verhoren was de verdachte niet verhoord in het kader van ophouden voor onderzoek, in verzekeringstelling of voorlopige hechtenis. In dit geval was de verdachte in vrijheid gesteld voor dit strafbare feit. Ze was echter nog wel verdachte in de zin van art. 27 Sv. Verdachte zat ten tijde van het verhoor in voorlopige hechtenis voor een andere zaak.

Ingeval de verdachte gehoord is in het kader van ophouden voor onderzoek is de termijn van maximaal zes uur bij al die verhoren in acht genomen.

Grafiek 2

5.2.4 De verhoorders

De verdachtenverhoren worden slechts in twee gevallen door één verhoorder afgenomen, de overige dertien verhoren worden door twee verhoorders afgenomen. Twaalf van de geanalyseerde verhoren worden door mannelijke politieambtenaren afgenomen, drie verhoren worden door zowel een mannelijke als een vrouwelijke politieambtenaar afgenomen.

5.3 Wet- en regelgeving

De checklist bestaat voor een groot gedeelte uit de wet- en regelgeving omtrent het verdachtenverhoor. Bij de paragrafen waarin de psychische druk wordt behandeld is een toelichting noodzakelijk. Indien er gesproken wordt over de mate waarin de psychische druk geoorloofd of ongeoorloofd is, is het van belang te vermelden dat dit de mening van de onderzoeker is. De rechter is namelijk de enige die bevoegd is hierover een definitieve uitspraak te doen. De onderzoeker beantwoordt de vraag of een bepaalde vorm van psychische druk geoorloofd of ongeoorloofd is aan de hand van de opgedane kennis uit literatuurstudie die aan de analyse voorafgegaan is.

5.3.1 Het verdachtenverhoor

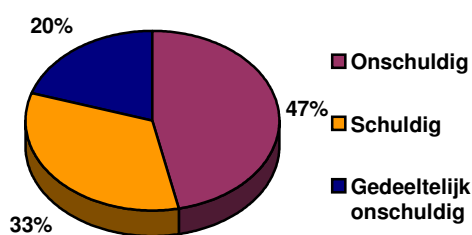
De verhorende personen van alle geanalyseerde verhoren voldoen aan de vereisten van art. 27 Sv. Aan één van de verdachten is de verhoorder vergeten hem mede te delen dat hij niet antwoorden is verplicht, de zogenaamde cautie. Het niet geven van de cautie kan ernstige consequenties hebben voor het gebruik van het verhoor als bewijsmateriaal. Het geven van de cautie wordt door de overige verhorende politieambtenaren wel nageleefd. Dit wordt als een soort automatisme aan het begin van elk verhoor gedaan, tezamen met andere formele vereisten die voorafgaand aan het verhoor gegeven dienen te worden.

5.3.2 Onschuldpresumptie

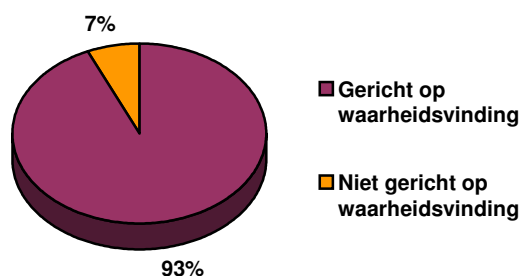
Een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, wordt voor onschuldig gehouden totdat zijn schuld in rechte is vast komen te staan. Hierbij is het van belang dat de verdachte als onschuldige wordt behandeld tijdens het verdachtenverhoor. In grafiek 3 is te zien dat de

verdachte bij 47% van de geanalyseerde verhoren als onschuldig worden behandeld, dit staat gelijk aan zeven verhoren. In 33% van de verhoren behandelen de verhorende politieambtenaren de verdachte als dader van het gepleegde strafbare feit. In de overige 20% van de gevallen wordt de verdachte gedeeltelijk als onschuldig behandeld. Dit houdt in dat de verdachte over het algemeen als onschuldig wordt behandeld, maar dat er enkele opmerkingen worden gedaan waaruit blijkt dat de verhoorders ervan overtuigd zijn dat de verdachte schuldig is.

Naast het vereiste dat de verdachte als onschuldig behandeld dient te worden is het tevens van belang dat het verdachtenverhoor op waarheidsvinding gericht dient te zijn. Uit grafiek 4 blijkt dat 93% van de geanalyseerde verhoren gericht zijn op waarheidsvinding, dit staat gelijk aan veertien verhoren. Er is slechts bij één verhoor geconstateerd dat het doel van het verhoor gericht is op het verkrijgen van een bekentenis en niet op waarheidsvinding.

Grafiek 3

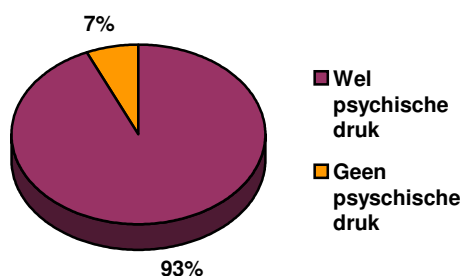

Grafiek 4

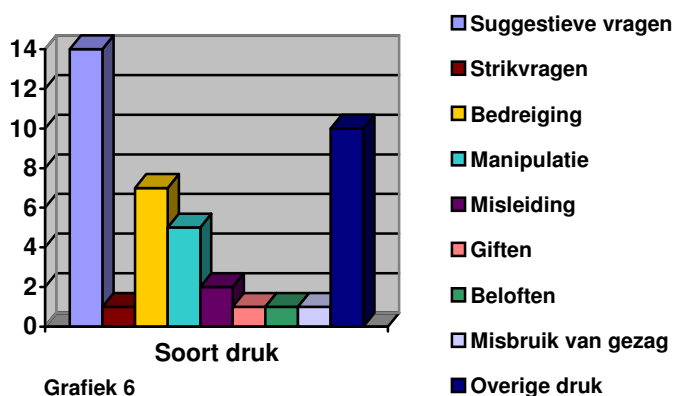
5.3.3 Het toepassen van druk

Het toepassen van fysieke druk is uiterst verboden, op grond van art. 3 EVRM. Fysieke druk is dan ook in geen enkel verhoor toegepast. Het toepassen van psychische druk is verboden indien de druk ongeoorloofd kan worden geacht. Dit is bepaald in art. 29 Sv. Het toepassen van ongeoorloofde psychische druk kan een strijdigheid met art. 29 Sv opleveren. Of de toegepaste psychische druk ongeoorloofd kan worden geacht verschilt per geval.

In grafiek 5 is verwerkt in hoeveel verhoren er een vorm van psychische druk is toegepast, ongeacht of deze druk ongeoorloofd is. In grafiek 6 zijn de vormen van psychische druk verwerkt met daarbij het aantal verhoren waarin er sprake was van een bepaalde vorm van druk. Per vorm van psychische druk wordt bekeken in hoeverre er sprake is van ongeoorloofde druk of druk die schadelijk kan zijn voor de kwaliteit van het verhoor.

Grafiek 5

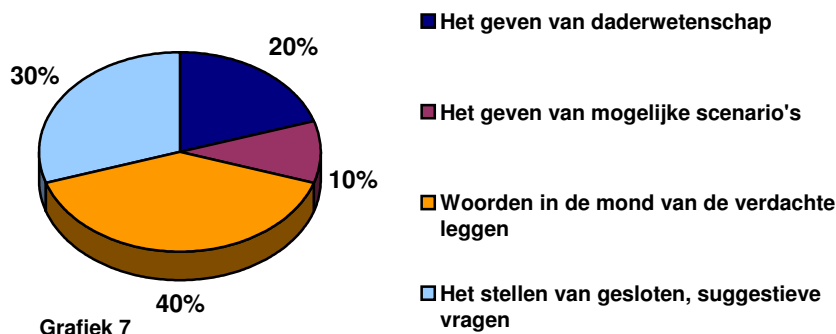

Grafiek 6

Suggestieve vragen

Opvallend aan grafiek 6 is dat slechts in één verhoor geen gebruik is gemaakt van suggestieve vragen. De suggestieve vragen zijn niet in elk verhoor schadelijk voor de kwaliteit van het verhoor. Wanneer de suggesties die worden gedaan gebaseerd zijn op feiten, dan doet de toepassing van suggestieve vragen niets af aan de kwaliteit van het

verhoor. Van de veertien verhoren waarin suggestieve vragen zijn gesteld, doet in zeven verhoren de suggestiviteit niets af aan de kwaliteit van het verhoor. Reden hiervoor is dat de gestelde suggestieve vragen gebaseerd zijn op feiten, die tevens voor het stellen van de vragen bekend waren bij de verdachte. De suggestieve vragen in de overige zeven verhoren kunnen wel schadelijk voor de kwaliteit van het verhoor worden geacht. In grafiek 7 zijn deze suggestieve vragen onderverdeeld in categorieën waarmee de kwaliteit van het verhoor geschaad wordt. In sommige verhoren zijn er meerdere suggestieve vragen gesteld. Niet alle suggestieve vragen uit een verhoor kunnen onder eenzelfde categorie worden verdeeld. Het kan bijvoorbeeld voorkomen dat er in één verhoor een suggestieve vraag wordt gesteld waarin daderwetenschap wordt gegeven en waarin er nog een suggestieve vraag wordt gesteld waardoor er woorden in de mond van de verdachte worden gelegd.

Strikvragen

Er is slechts in één verhoor een vraag gesteld die kan worden aangemerkt als een strikvraag. Deze strikvraag is echter niet ongeoorloofd en heeft verder geen consequenties voor de verdachte gehad.

Bedreiging

Uit grafiek 6 valt op te maken dat er in zeven verhoren gebruik is gemaakt van een vorm van bedreiging. Opvallend is dat bij vijf van de zeven verhoren de verdachte 'bedreigd' wordt in de vorm van het verbinden van consequenties aan de zwijgende houding van de verdachte. Dit kan zorgen voor een zekere vorm van druk op de verdachte. Dergelijke bedreigingen kunnen ongeoorloofd worden geacht. Indien de verdachte namelijk begint te verklaren, naar aanleiding van een dergelijke bedreiging, kan niet per definitie worden gesteld dat de verklaring in vrijheid is afgelegd. Dit kan leiden tot een strijdigheid met art. 29 Sv. Daarnaast is er nog één opmerking gedaan waarin de ouders van de verdachte worden betrokken. De verhoorders willen antwoord op de vraag of verdachte meerdere strafbare feiten heeft gepleegd. Ze zeggen hierbij dat wanneer verdachte dit niet naar waarheid beantwoordt, ze hem anders later weer aan moeten houden waardoor zijn ouders weer door dezelfde ellende moeten. Dat de ouders van de verdachte tijdens zijn aanhouding alle ellende hebben moeten meemaken is hetgeen de verdachte het ergst vindt en waarover hij zeer emotioneel is. Uit een uitspraak van de Hoge Raad uit 1998 blijkt dat het doen van uitspraken omtrent familieleden van de verdachte tijdens het verhoor ongeoorloofd kunnen worden geacht.⁸⁷ In dit arrest deden de verhoerende politieambtenaren uitspraken over de vrouw, moeder en dochter van de verdachte.

De opmerking die verder nog in een verhoor is gedaan en die, naar mening van de onderzoeker, als bedreiging kan worden opgevat, kan in het betreffende verhoor geoorloofd worden geacht. De opmerkingen luidt: iedere leugen verlengt jouw verblijf hier. Deze bedreiging kan niet per definitie in elke situatie geoorloofd worden geacht. In dit geval wordt de bedreiging geoorloofd geacht gezien de context. De verhoorders zijn precies op de hoogte van wat er de betreffende avonden, waarop de strafbare feiten zijn gepleegd, is

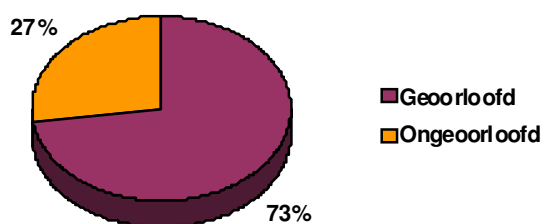
⁸⁷ HR 20 oktober 1998, NJ 2000, 521.

gebeurd. Ze willen echter dat de verdachte dit zelf verklaart. Uit het verhoor blijkt dat de verdachte nogal snel geneigd is te liegen en dit later weer te wijzigen. Om dit te voorkomen maken de verhoorders deze opmerking. Daar komt bij dat de verhoorders de opmerking niet ernstig benadrukken, maar dit bij aanvang van het verhoor met andere mededelingen (zoals bijvoorbeeld de mededeling dat verdachte niet tot antwoorden is verplicht) tezamen is gedaan. Dat psychische druk, in dit geval in de vorm van bedreiging, geoorloofd kan zijn vloeit voort uit het arrest Murray van het EHRM.⁸⁸

Manipulatie

Uit grafiek 6 blijkt dat er in vijf verhoren sprake is van manipulatie. In grafiek 8 is opgenomen in hoeveel gevallen de manipulatie geoorloofd, en in hoeveel gevallen de manipulatie ongeoorloofd kan worden geacht. Uit de grafiek blijkt dat 27% van de manipulerende opmerkingen ongeoorloofd kunnen worden geacht. Dit staat gelijk aan drie opmerkingen. Er zijn acht manipulerende opmerkingen gemaakt die geoorloofd kunnen worden geacht. Hierbij dient vermeld te worden dat er in sommige van de vijf verhoren sprake was van meerdere manipulerende opmerkingen. De ongeoorloofde manipulerende opmerkingen hebben allen betrekking op de familieleden van de verdachten. Uitspraken omtrent familieleden kunnen als ongeoorloofde psychische druk worden beschouwd. Soortgelijke uitspraken, omtrent familieleden, zijn ongeoorloofd geacht door de Hoge Raad in een arrest uit 1998.⁸⁹

- De zoon van de verdachte wil al sinds geruime tijd geen contact meer met zijn vader. De verhoorders zeggen 'wat zal hij trots op je zijn hè?' Hiermee proberen ze de verdachte uit de tent te lokken;
- De verdachte is een jongen van twintig jaar oud. De ouders van de verdachte zijn nog niet op de hoogte van zijn arrestatie. De verhoorders willen dat de verdachte zijn vader belt. De verdachte blijft volhouden dit niet te willen. De verhoorders manipuleren de verdachte dusdanig dat hij op een gegeven moment aangeeft zijn vader te willen bellen. De manipulatie geschiedt door middel van het continu zeggen tegen de verdachte dat hij zijn vader moet bellen;
- De verhoorders praten met de verdachte over de twee belangrijkste personen in het leven van de verdachte, zijn vriendin en zijn dochtertje. Dit koppelen ze gelijk naar de vermoorde man, hij had ook twee kleine kinderen.

Grafiek 8

Misleiding

Uit grafiek 6 valt op te maken dat er bij twee verhoren sprake is van misleiding. Bij het ene verhoor is dit in de vorm van het continu praten in hypothesevorm, bij het andere verhoor is dit in de vorm van de verdachte te laten gokken naar een achternaam. Geen van beiden kan ongeoorloofd worden geacht. Het praten in hypothesevorm kan echter wel de kwaliteit van het verhoor schaden. In het betreffende verhoor wordt het verhoor wel degelijk geschaad door de hypothesen die worden gedaan. De verdachte raakt duidelijk in de war en neemt geregeld woorden over die eerder in het verhoor door de verhoorders zijn gezegd. Op een gegeven moment verklaart de verdachte zelfs iets belangrijks met betrekking tot het misdrijf wat enkel gebaseerd is op de hypothesen die gegeven zijn door de verhoorders.

⁸⁸ EHRM 8 februari 1996, NJ 1996, 725 (Murray tegen Groot-Brittanië).

⁸⁹ HR 20 oktober 1998, NJ 2000, 521.

Giften

Er is in één verhoor sprake van een soort gift. De verdachte zit in beperking. Dit houdt in dat hij geen contact mag hebben met de buitenwereld. Aan hem wordt 'de gift' gedaan dat hij mag bellen met zijn vader. Deze vorm van het doen van een gift is, naar mening van de onderzoeker, geoorloofd. Verhoorders willen de verdachte advies mee laten krijgen van zijn vader, gezien de jeugdige leeftijd (twintig jaar) van de verdachte. Zoals onder het kopje 'bedreiging' al is vermeld, bestaat er psychische druk die geoorloofd kan worden geacht. Dit vloeit voort uit het arrest Murray van het EHRM.⁹⁰

Beloften

Er is in één verhoor sprake van een vorm van het doen van een belofte. De verhoorders doen verdachte min of meer de belofte dat hij met kerst misschien thuis kan zijn. Ze zeggen hierbij echter dat de rechter daarover beslist. Dit laatste aspect zorgt ervoor dat de belofte niet ongeoorloofd kan worden geacht. Daarnaast vloeit uit een arrest van de Hoge Raad uit 1988 voort dat een verdachte de belofte gedaan mag worden dat hij naar huis mag.⁹¹

Misbruik van gezag

Er wordt in één verhoor misbruik gemaakt van gezag. De verhoorders vertellen de verdachte dat hij zijn ouders niet per definitie hoeft in te lichten over het misdrijf dat hij gepleegd heeft. Tegelijkertijd zeggen de verhoorders dat ze dit de verdachte wel adviseren, maar dat zij het niet zullen vertellen. Kort daarna zegt de verhoorder dat ze wel een inval moeten doen bij zijn ouders en dat ze het dan toch wel te weten komen. Belangrijk hierbij is dat verdachte meerderjarig is en op zichzelf woont, een inval is dus niet geheel noodzakelijk. Door de verdachte mede te delen dat ze wel een inval moeten doen bij de ouders van de verdachte, en dat de ouders op die manier op de hoogte worden gebracht van het door de verdachte begane misdrijf, verheffen de verhoorders zichzelf boven de verdachte. Ze laten zien dat zij de macht hebben om verdachte er min of meer toe te dwingen zijn ouders zelf in te lichten over het door hem begane feit. Deze handeling van de verhoorders kan door de rechter ongeoorloofd worden geacht.

Overige druk

Uit grafiek 6 valt op te maken dat er buiten de zojuist genoemde vormen van druk tevens nog overige handelingen door de verhoorders zijn verricht die kunnen worden aangemerkt als psychische druk. In acht verhoren is er minstens één dergelijke handeling verricht. In totaal zijn er 27 handelingen verricht die als druk zijn opgemerkt tijdens de verhoren. In grafiek 9 is te zien dat 11% van de 27 handelingen die zijn verricht door de rechter als ongeoorloofd aangemerkt kunnen worden, dit staat gelijk aan drie handelingen. Eén handeling behoeft geen nadere toelichting, deze handeling luidt: de twee verhoorders beelden een aantal mogelijkheden uit van hoe het slachtoffer vermoord zou kunnen zijn. Verdachte zegt dat het op een van de wijzen is gebeurd. Later beweert verdachte echter dat ze de moord niet heeft zien plaatsvinden. Dat het uitbeelden van een aantal mogelijkheden omtrent de moord ongeoorloofd kan worden geacht vloeit voort uit een arrest van de Hoge Raad uit 1998.⁹² In het betreffende arrest werden een aantal suggesties omtrent het misdrijf door de verhoorders gedaan, dit werd door de Hoge Raad onrechtmatig geacht.

Verder doen er zich situaties voor die zeer opvallend zijn en waarvan de kans bestaat dat de rechter nadere uitleg van de verhoorders vraagt.

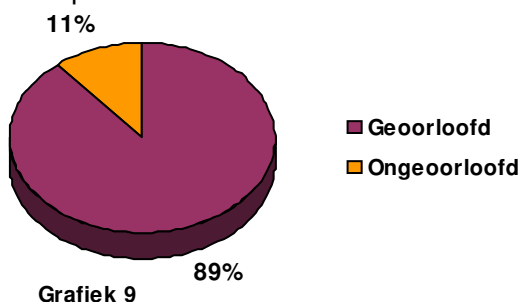
- Verdachte gaat met een van de verhoorders roken buiten de verhoorkamer, dus buiten het zicht van de camera. Nadat verdachte terug is van het roken begint hij te verklaren. Dit is erg opvallend, voor het roken weigerde de verdachte te verklaren;
- Verdachte heeft met de HOvJ gepraat omtrent zijn verzekeringstelling. Wanneer de verdachte terugkomt van het gesprek en wanneer de dvd verwisseld is begint

⁹⁰ EHRM 8 februari 1996, NJ 1996, 725 (Murray tegen Groot-Brittannië).

⁹¹ HR 19 april 1988, NJ 1989, 15.

⁹² HR 20 oktober 1998, NJ 2000, 521.

verdachte antwoord te geven op de vragen. Dit is opvallend omdat hij voor dit gesprek bleef volhouden, zelfs na een telefoongesprek met zijn vader, dat hij eerst zijn advocaat wilde spreken.

Grafiek 9

5.3.4 Het auditief en audiovisueel registreren

Zowel bij de auditieve als de audiovisuele registratie van verhoren dient de registratie gestart te zijn voordat de verdachte de verhoorruimte binnentreedt. Dit is slechts bij een enkel verhoor niet het geval, daar begon de registratie pas nadat de verdachte al in de verhoorruimte zat. Er dienen een aantal mededelingen bij zowel de auditieve als audiovisuele registraties te worden gedaan. De eerste mededeling is de mededeling van de aanwezigheid bij het verhoor, dit is in alle verhoren gebeurd. De tweede mededeling is de mededeling van het feit dat het verhoor auditief dan wel audiovisueel wordt opgenomen, dit is in twee verhoren nagelaten.

Tijdens drie audiovisueel geregistreerde verhoren zijn er foto's getoond. Deze foto's horen in principe tevens op de opname te zien te zijn. De huidige techniek stond dit nog niet toe, vandaar dat er in deze gevallen genoeg wordt genomen met een mededeling van de foto. De nieuwe verhoorruimte, die binnenkort in gebruik wordt genomen, beschikt wel over de juiste techniek om op de opname te registreren welke foto er getoond wordt. Tijdens twee audiovisueel geregistreerde verhoren zijn fragmenten ten gehore gebracht. Er is voorafgaand aan het ten gehore brengen van de fragmenten melding gemaakt van de bronnen waarvan de fragmenten afkomstig zijn.

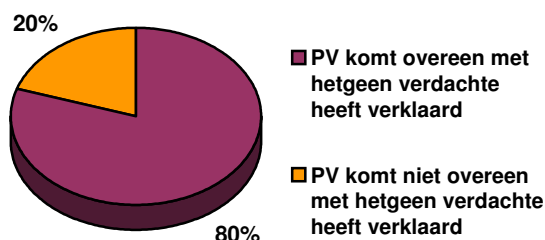
Voor een juiste beëindiging van het verhoor dient er bij de auditieve registratie melding gedaan te worden van de eindtijd van het verhoor, dit is in alle auditief geregistreerde verhoren gedaan. Bij de audiovisuele registratie dient de opname pas te stoppen nadat de verdachte de verhoorruimte heeft verlaten. Bij één verhoor is niet de juiste wijze van beëindiging in acht genomen. Bij dit verhoor stopte de opname abrupt.

5.3.5 De schriftelijke verklaring

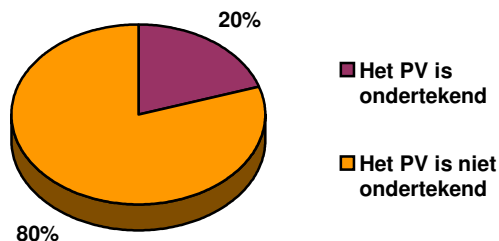
Van elk verdachtenverhoor dient er een schriftelijke verklaring in het proces-verbaal te worden opgenomen. Deze verklaring behoort overeen te komen met hetgeen verdachte tijdens het verhoor heeft verklaard. Indien het verhoor auditief of audiovisueel geregistreerd wordt is een samenvatting van het verhoor voldoende. Het blijkt echter uit de analyse dat verhoorders over het algemeen nog een woordelijke uitwerking van het verhoor verkiezen boven een samenvatting.

Uit grafiek 10 vloeit voort dat 80% van de schriftelijke verklaringen overeenkomen met hetgeen verdachte heeft verklaard, dit staat gelijk aan twaalf verhoren. De overige drie verhoren komen niet overeen met hetgeen verdachte tijdens het verhoor heeft verklaard. In de verhoren waar de schriftelijke verklaring niet overeenkomt met hetgeen door verdachte is verklaard zijn er veel suggestieve vragen gesteld. Door de suggestieve vragen kan er niet worden gesteld dat de schriftelijke verklaring overeenkomt met hetgeen verdachte heeft verklaard. Het is in die gevallen vooral de verklaring van de verhorende politieambtenaar.

Indien een verdachtenverhoor auditief of audiovisueel geregistreerd wordt, is het niet noodzakelijk om het proces-verbaal te laten ondertekenen. Dit is om die reden niet in alle geanalyseerde verhoren gebeurd. Uit grafiek 11 blijkt dat slechts in 20% van de verhoren het proces-verbaal is ondertekend.

Grafiek 10

Grafiek 11

5.4 Kwaliteitsaspecten

In de checklist zijn, naast de wet- en regelgeving, de kwaliteitseisen opgenomen. In hoofdstuk 4 zijn er een aantal kwaliteitseisen geformuleerd en uitgelegd.

5.4.1 De bewijsmatrix

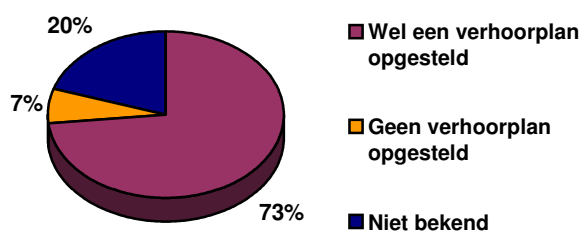
Bij geen de geanalyseerde verhoren is er een bewijsmatrix waargenomen. Van een aantal verhoren is het zeker dat er geen bewijsmatrix is opgesteld, dit is bij vijf verhoren het geval. Van de overige verhoren is er in de documentmappen gezocht naar een bewijsmatrix, maar niet gevonden.

5.4.2 Het verhoorplan

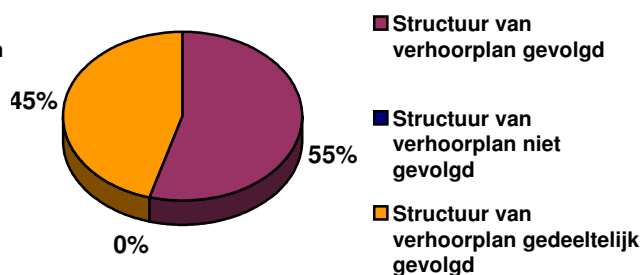
In paragraaf 4.3 is het belang van het verhoorplan duidelijk beschreven. Het opstellen van een verhoorplan behoort tot de voorbereiding van het verhoor. De geanalyseerde verhoren zijn allen complexe zaken van misdrijven waar tenminste acht jaar strafbedreiging op staat. Bij deze verhoren is het van belang dat er een juiste en complete voorbereiding heeft plaatsgevonden en dat er structuur wordt aangebracht in het verhoor.

In grafiek 12 is te zien dat er bij 73% van de geanalyseerde verhoren een verhoorplan is opgesteld, dit staat gelijk aan elf verhoren. Bij één verhoor is er geen verhoorplan opgesteld. De verhoorders vermelden dit tijdens het verhoor, de reden hiervoor is het gebrek aan tijd. Het verhoor stond niet gepland en moest plotseling plaatsvinden. Bij 20% van de verhoren is het niet bekend of er een verhoorplan is opgesteld. In de documentmappen is gezocht naar de verhoorplannen. Deze zijn echter niet gevonden.

Uit grafiek 13 blijkt dat de structuur van het verhoorplan in 55% van de verhoren geheel gevolgd wordt, dit staat gelijk aan zes verhoren. Uit de grafiek blijkt dat wanneer er een verhoorplan wordt opgesteld, deze ook daadwerkelijk gebruikt wordt. Het komt namelijk geen enkele keer voor dat de structuur van het verhoorplan niet gevolgd wordt. Het komt wel voor dat slechts een gedeelte van het verhoorplan gevolgd wordt, namelijk in 45% van de gevallen. Redenen hiervoor zijn gelegen in het feit dat de verdachte zelf bij aanvang van het verhoor met nieuwe informatie komt en dat de verhoorders in gaan op de door de verdachte gegeven informatie.

Grafiek 12

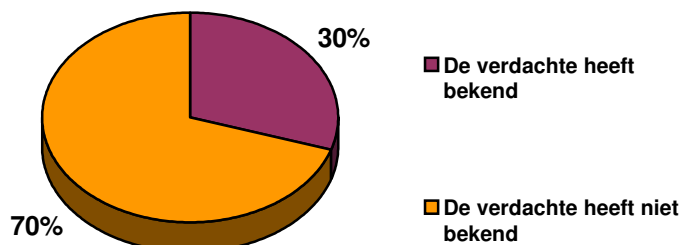

Grafiek 13

5.4.3 Het strafbare feit

De bestanddelen van het strafbare feit worden over het algemeen enkel benadrukt bij verdachtenverhoren waarin de verdachte een bekentenis aflegt. Voordat de resultaten van het benadrukken van het strafbare feit in kaart kunnen worden gebracht is het van belang om te weten in hoeveel verhoren de verdachte heeft bekend. Uit grafiek 14 blijkt dat er in het merendeel van de geanalyseerde verhoren geen bekentenis is afgelegd. In deze verhoren zijn de bestanddelen van het strafbare feit dan ook geen enkele keer benadrukt. In 30% van de verhoren is er wel een bekentenis heeft afgelegd, dit staat gelijk aan zes verhoren. In alle zes de verhoren zijn de bestanddelen van het strafbare feit benadrukt, de verhoorder is echter bij één verhoor enkele bestanddelen vergeten te benoemen.

Het benadrukken van de bestanddelen van het strafbare feit gebeurt enkel in geval er een bekentenis wordt afgelegd. De verdachte dient echter bij alle verhoren op de hoogte te worden gesteld van het strafbare feit waarvan hij wordt verdacht. Dit vereiste is bij alle geanalyseerde verhoren in acht genomen.

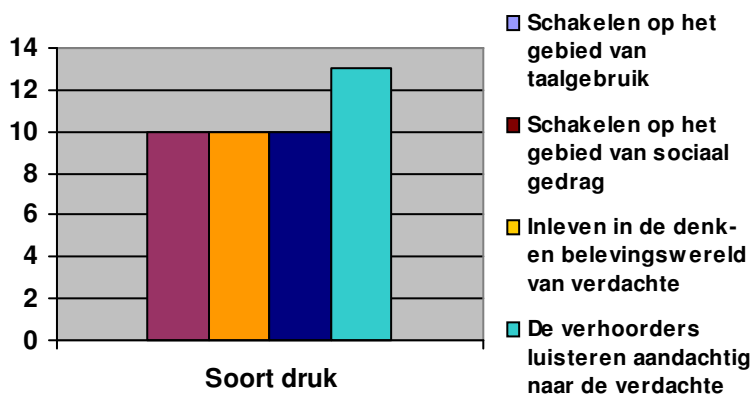

Grafiek 14

5.4.4 Competenties

Een goede verhoorder dient over communicatieve vaardigheden te beschikken. Tijdens de analyse is er gelet op een aantal punten, zoals schakelen op het gebied van taalgebruik en sociaal gedrag en inlevingsvermogen in de denk en beleavingswereld van de verdachte. Bij een van de geanalyseerde verhoren is het niet vast te stellen of de verhoorende politieambtenaren over voldoende communicatieve vaardigheden beschikken. Dit komt doordat de verdachte zich beroept op het zwijgrecht. Dat de verdachte zich beroept op het zwijgrecht is in meerdere verhoren het geval. In die verhoren kunnen er echter uitspraken gedaan worden over de communicatieve vaardigheden van de verhoorders, in het betreffende verhoor kan dit niet. De duur van het verhoor is dan ook zeer kort.

In grafiek 15 zijn de verschillende communicatieve vaardigheden opgenomen. Uit de grafiek blijkt dat de vaardigheden om te kunnen schakelen op het gebied van taalgebruik en sociaal gedrag en het kunnen inleven in de denk- en beleavingswereld van de verdachte door de verhoorende politieambtenaren van tien verhoren in acht worden genomen. In twee van de geanalyseerde verhoren laten de verhoorders het na om aandachtig te luisteren naar de verdachte.

Grafiek 15

Op het gebied van communicatieve vaardigheden kan er bij één verhoor geconstateerd worden dat de verhoorders hierover niet voldoende beschikken. Tijdens het betreffende verhoor typt één van de verhoorders mee. Het lijkt echter alsof de verhoorder de schriftelijke verklaring belangrijker vindt dan de inhoud van het verhoor. Het komt vaak voor dat de verhoorder de verdachte tijdens het doen van zijn verhaal onderbreekt om een vraag te stellen over de schriftelijke verklaring. De onderbrekingen worden als zeer storend voor de kwaliteit van het verhoor ervaren.

Er kan echter bij één verhoor geconstateerd worden dat er een methode wordt toegepast die als zeer bruikbaar kan worden beschouwd. In het betreffende verhoor herhaalt één van de verhoorders continu wat de verdachte verklaard in de vorm van samenvatten. Dit doet hij op een dusdanige manier dat het niet storend is voor het verhoor, het verhoor wordt er juist kwalitatief beter van.

5.4.5 De mobiele telefoon

Aandacht verdient het gebruik van mobiele telefoons door de verhorende politieambtenaren. Het hoeft niet storend te worden geacht wanneer er tijdens het verhoor een enkele keer een telefoon door middel van een beltoon afgaat. Tijdens een aantal verhoren gaat een telefoon van één van de verhoorders echter regelmatig af, in één verhoor zelfs negen keer. Hiervan kan wel worden gesteld dat het regelmatig af gaan van mobiele telefoons van de verhoorders zeer storend is voor de kwaliteit en het verloop van het verhoor. Dit komt doordat het verhoor wordt stilgelegd ingeval er een mobiele telefoon afgaat. Indien de verdachte aan het verklaren is, is dit storend voor de verdachte. Indien de druk hoog is opgebouwd verdwijnt deze druk door middel van het afgaan van de telefoon.

5.5 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de resultaten van de analyse van verdachtenverhoren verwerkt. Er zijn vijftien verdachtenverhoren geanalyseerd, waarvan voor veertien van deze verhoren auditieve registratie verplicht was. Het overgebleven verhoor is facultatief auditief geregistreerd. De verhoren kunnen allen getypeerd worden als ernstige misdrijven.

De wet- en regelgeving is niet in alle verhoren op de juiste wijze nageleefd. In één verhoor is de cautie niet aan de verdachte medegedeeld. Fysieke druk is in geen enkel verhoor toegepast, psychische druk echter wel. Slechts in één verhoor is er geen vorm van psychische druk toegepast. Niet alle vormen van psychische druk zijn echter ongeoorloofd of kunnen schadelijk worden geacht voor de kwaliteit van het verhoor. Ongeoorloofde psychische druk is tien keer voorgekomen. In zes verhoren is er sprake van bedreiging die ongeoorloofd kan worden geacht. Of het daadwerkelijk ongeoorloofd wordt geacht hangt af van de belangenafweging die door de rechter wordt gemaakt. In vijf gevallen wordt de bedreiging namelijk gedaan in de vorm van het verbinden van consequenties aan de

zwijgende houding van de verdachte, dit wordt door de rechter niet per definitie ongeoorloofd geacht. Naast bedreiging vinden er in drie verhoren manipulerende opmerkingen plaats en is er eenmaal sprake van misbruik van gezag. Er zijn tevens acht aspecten tijdens de verhoren toegepast die schadelijk kunnen zijn voor de kwaliteit van het verhoor. In zeven gevallen zijn er suggestieve vragen gesteld waardoor de kwaliteit kan worden aangetast. In één verhoor is er sprake van misleiding in de vorm van het continu praten in de hypothesevorm. Daarnaast doen er zich twee opvallende situaties voor. Nadat de verdachten uit beeld zijn geweest beginnen ze te verklaren, terwijl ze zich daarvoor beriepen op hun zwijgrecht. In het ene geval is de verdachte gaan roken met een verhoorder en in het andere geval werd de dvd verwisseld. Dit hoeft geen psychische druk te zijn, maar verdienen wel vermelding.

De schriftelijke verklaring komt in enkele verhoren niet overeen met hetgeen verdachte heeft verklaard. De reden hiervoor is gelegen in de suggestiviteit van de betreffende verhoren.

De onschuldpresumptie wordt niet door alle verhoorende politieambtenaren in acht genomen, in de helft van de verhoren wordt de verdachte namelijk schuldig of gedeeltelijk schuldig behandeld.

Het auditief en audiovisueel registreren van verhoren dient volgens een bepaalde procedure te gaan. Bij twee verhoren is nagelaten om melding te doen van het feit dat het verhoor auditief dan wel audiovisueel wordt geregistreerd. Bij een verhoor is tevens nagelaten om het verhoor op juiste wijze te beëindigen, de opname stopt daar namelijk abrupt.

De kwaliteitsaspecten zijn tevens niet in alle verhoren op de juiste wijze nageleefd. De bewijsmatrix is in geen enkel verhoor gevonden. Het verhoorplan is slechts in één verhoor niet opgesteld, bij drie verhoren is het onduidelijk of er een verhoorplan is opgesteld. In ongeveer de helft van de geanalyseerde verhoren is de structuur van het verhoorplan gevolgd.

In de zes gevallen waarin een bekentenis wordt afgelegd, wordt het strafbare feit benadrukt. In vijf verhoren beschikken de verhoorders niet over de juiste communicatieve vaardigheden. De verhoorders van twee verhoren laten het tevens na om aandachtig naar de verdachte te luisteren.

Naast de wet- en regelgeving en de kwaliteitsaspecten is er tijdens de analyse van de verhoren iets storends opgevallen, namelijk het afgaan van de mobiele telefoon door middel van een beltoon. Dit gebeurt regelmatig.

6. Conclusies en aanbevelingen

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden conclusies getrokken naar aanleiding van de bevonden resultaten uit de voorgaande hoofdstukken en wordt antwoord gegeven op de in de inleiding geformuleerde centrale vraagstelling. De centrale vraagstelling luidt: *Op welke wijze dient het verdachtenverhoor door politieambtenaren in overeenstemming gebracht te worden met de gestelde wet- en regelgeving en kwaliteitsaspecten?*

6.2 Eindconclusies

De centrale vraagstelling kan beantwoord worden door middel van de analyse van de verdachtenverhoren. Naar aanleiding van de analyse kan namelijk geconcludeerd worden welke juridische- en kwaliteitsaspecten in overeenstemming gebracht dienen te worden met de gestelde wet- en regelgeving en kwaliteitsaspecten.

6.2.1 Auditieve en audiovisuele registratie van verhoren

Met betrekking tot het auditief en audiovisueel registreren van verhoren kan geconcludeerd worden dat het merendeel van de registraties van de geanalyseerde verhoren voldoen aan de gestelde eisen en dat de procedure voor de registratie op juiste wijze wordt nageleefd. De gestelde eisen en de procedure voor de registratie zijn opgenomen in een richtlijn. Enkele vereisten van deze richtlijn kunnen nog niet op de juiste wijze worden nageleefd. Voorbeelden hiervan zijn het gelijktijdig in beeld brengen van de verdachte en de verhoorders en het tonen van foto's. De huidige techniek laat dit nog niet toe. De nieuwe verhoorstudio, die tijdens het schrijven van deze conclusie reeds in gebruik is genomen, voldoet wel aan alle vereisten.

6.2.2 De wet- en regelgeving

Met betrekking tot de wet- en regelgeving omtrent het verdachtenverhoor kan geconcludeerd worden dat niet alle verhoorders de wet strikt naleven. Er kan geconcludeerd worden dat een aantal aspecten op dit gebied beter in overeenstemming gebracht dienen te worden met de wet- en regelgeving, namelijk de volgende:

- De cautie: Er is slechts in een enkel verhoor nagelaten de cautie mede te delen. Hoewel dit maar in één verhoor voorkomt, is het toch één keer te veel. De consequentie van het niet mededelen van de cautie kan namelijk zijn dat het verhoor niet als bewijs gebruikt mag worden;
- De onschuldpresumptie: Niet alle verhoorende politieambtenaren behandelen de verdachte als onschuldige. In de geanalyseerde verhoren behandelt de helft de verdachte namelijk als schuldig of gedeeltelijk schuldig aan het strafbare feit;
- Psychische druk: Handelingen die ongeoorloofd kunnen worden geacht zijn tien keer voorgekomen. Soms is er in één verhoor sprake van meerdere handelingen die onder ongeoorloofde psychische druk vallen. De ongeoorloofde psychische druk is in de vorm van bedreiging, manipulatie en misbruik van gezag. Er zijn door de verhoorende politieambtenaren, naast bedreiging, manipulatie en misbruik van gezag, zeven keer handelingen toegepast die schadelijk kunnen zijn voor de kwaliteit van het verhoor. Bijvoorbeeld het stellen van suggestieve vragen en misleiding;
- De schriftelijke verklaring: De schriftelijke verklaring, die in het proces-verbaal is opgenomen, is niet in alle gevallen de verklaring van de verdachte zelf. Reden hiervoor is gelegen in de suggestiviteit van de betreffende verhoren. Door de suggestiviteit is het de verklaring zoals de verhoorders hem op papier willen hebben. Daarnaast wordt de schriftelijke verklaring tijdens enkele verhoren door een van de verhoorende politieambtenaren uitgetypt. Het blijkt dat het uittypen van de schriftelijke verklaring tijdens het verhoor zelf in sommige gevallen erg storend kan worden geacht.

6.2.3 De kwaliteitsaspecten

Het verhoorplan is slechts in één verhoor niet opgesteld, de reden hiervoor was gebrek aan tijd. Het verhoorplan wordt dus door de verhorende politieambtenaar als belangrijk onderdeel van de voorbereiding van het verhoor beschouwd en behoeft geen verbetering. Met betrekking tot de overige kwaliteitsaspecten kan geconcludeerd worden dat zij niet allen in acht worden genomen. Over de volgende punten kan er echter geconcludeerd worden dat ze verbetering behoeven:

- De bewijsmatrix: Deze is in geen enkele dossiermap opgesteld;
- De communicatieve vaardigheden: Een derde van de verhoorders beschikt niet over de juiste communicatieve vaardigheden. Ze kunnen niet voldoende schakelen naar het taalgebruik en/of naar het sociale gedrag van de verdachte. Daarnaast kunnen ze zich mogelijk niet voldoende inleven in de denk- en/of belevingswereld van de verdachte;
- De mobiele telefoon: De mobiele telefoon is niet opgenomen in de checklist, maar verdient wel vermelding onder het kopje 'kwaliteitsaspecten'. Het meerdere malen afgaan van een beltoon wordt schadelijk voor de kwaliteit van het verhoor geacht. Het verhoor dient namelijk steeds te worden stilgelegd en na het telefoongesprek weer te worden opgepakt. Dit wordt door de onderzoeker als zeer storend ervaren.

6.3 Aanbevelingen

In de voorgaande paragraaf zijn de conclusies uit dit onderzoek getrokken. Op basis van deze conclusies kunnen er aanbevelingen worden gedaan, waardoor de kwaliteit van het verdachtenverhoor verbeterd kan worden. Door middel van het doen van aanbevelingen kan de doelstelling van dit onderzoek behaald worden. De doelstelling luidt: *Op 29 mei 2009 wordt er een onderzoeksrapport opgeleverd waarin wordt aangegeven op welke wijze het verdachtenverhoor door politieambtenaren in overeenstemming dient te worden gebracht met de gestelde wet- en regelgeving en kwaliteitsaspecten, zodat de kwaliteit van het verhoor verbeterd kan worden.*

1. Het verhoor op juiste wijze voorbereiden

De verhoren zijn tijdens de analyse op twee verschillende kwaliteitsaspecten getoetst die betrekking hebben op de voorbereiding van het verhoor. De twee aspecten zijn de bewijsmatrix en het verhoorplan. Zoals al is geconcludeerd wordt het verhoorplan door de verhoorders als belangrijk onderdeel van de voorbereiding geacht. Een aanbeveling met betrekking tot het verhoorplan is dan ook niet nodig. Voor het opstellen van de bewijsmatrix, het tweede aspect van de voorbereiding, is een aanbeveling wel nuttig. Een bewijsmatrix is voor het gehele opsporingsonderzoek van belang. Het verschaft duidelijkheid waardoor er voorkomen kan worden dat er feiten over het hoofd worden gezien. Aan de rechercheurs van complexe zaken is het te adviseren dat zij een bewijsmatrix opstellen.

2. De schriftelijke verklaring niet tijdens het verhoor uittypen

Uit de analyse van het verdachtenverhoor blijkt dat in meerdere verhoren een van de verhoorders de schriftelijke verklaring uittipt tijdens de uitvoering van het verhoor. Het is zelfs zo dat de verhorende politieambtenaar van de twee geanalyseerde verhoren, die door één verhoorder zijn afgenomen, tijdens het verhoor de schriftelijke verklaring uittipt. Er zijn echter ook verhoren waarbij er een derde rechercheur in de regiekamer meekijkt en de schriftelijke verklaring uittipt. Het blijkt dat dit erg bevorderlijk is voor de kwaliteit van het verhoor. Allereerst is dit bevorderlijk omdat de verhoorders zich volledig kunnen bezig houden met het verhoren van de verdachte en zich niet bezig hoeven te houden met het uittypen van de verklaring. Daarnaast kan de derde rechercheur vanuit de regiekamer via de computer tips geven aan zijn collega's. Indien er wordt gekozen voor een woordelijke uitwerking van het verhoor en indien het verhoor auditief of audiovisueel wordt opgenomen, wordt er aanbevolen om een tweede of een derde rechercheur in de regiekamer de schriftelijke verklaring te laten uittypen. Indien er echter wordt gekozen voor een

samenvatting van het verhoor kan deze achteraf worden opgesteld. Dit verbetert de kwaliteit van het verhoor. Het uittypen van de schriftelijke verklaring tijdens het verhoor door een van de verhoorders zelf dient te worden afgeschaft. De huidige techniek maakt het mogelijk om de schriftelijke verklaring door iemand anders dan de verhoorder uit te laten typen, deze mogelijkheid dient dan ook benut te worden.

3. De suggestiviteit van de verhoren beperken

Het stellen van suggestieve vragen kan niet in alle gevallen worden voorkomen. Wanneer de suggestieve vraag berust op feiten, die al bij de verdachte bekend zijn, is dit niet erg. Het dient echter wel voorkomen te worden dat een verhoorder continu suggestieve vragen stelt of dat hij een suggestieve vraag stelt die schadelijk is voor de kwaliteit van het verhoor. In het ergste geval kan het zelfs gebeuren dat de verdachte een valse verklaring aflegt aan de hand van de suggestieve vragen. Dit dient per definitie voorkomen te worden. Om dit te bereiken worden de verhorende politieambtenaren geadviseerd om het stellen van suggestieve vragen tot een minimum te beperken. Slechts wanneer de verhoorder geen mogelijkheid ziet om een open vraag te stellen, mag hij een suggestieve vraag stellen. De opleiding van de rechercheurs dient te worden aangepast. De rechercheurs in opleiding dienen getraind te worden om open vragen te stellen en suggestiviteit te vermijden. Aan het vermijden van het stellen van suggestieve vragen dient veel aandacht te worden besteed. I

4. De mobiele telefoon op trilstand

Tijdens de analyse is opgemerkt dat tijdens enkele verhoren regelmatig een mobiele telefoon van een verhoorder afgaat door middel van een beltoon. Er is geconcludeerd dat dit schadelijk voor de kwaliteit van het verhoor kan worden geacht. Het verhoor dient namelijk steeds te worden stilgelegd. Indien de verdachte aan het verklaren is, is dit storend voor de verdachte. Daarnaast verdwijnt eventueel hoog opgebouwde druk door middel van het afgaan van de telefoon. Op dit punt kan worden aanbevolen dat de verhorende politieambtenaren voorafgaand aan het verhoor hun mobiele telefoons op trilfunctie dienen te zetten. Zo zijn ze nog wel bereikbaar, maar kunnen ze zelf kiezen om op te nemen. Of zij opnemen hangt af van de situatie waarin het verhoor zich bevindt. Het verschilt namelijk of de verdachte niets wil verklaren en zich blijft beroepen op zijn zwijgrecht of dat de druk hoog is opgebouwd en de verdachte aan het verklaren is.

5. Extra scholing invoeren

Het onderwerp scholing is in dit onderzoek niet nader naar voren gekomen. Het staat vast dat er opleidingen zijn voor rechercheurs. Door de Commissie Posthumus is al eerder aanbeveling gedaan met betrekking tot de opleiding. Die aanbeveling had voornamelijk betrekking op de verhoortechnieken en verhoortactieken. Deze aanbeveling geldt, na dit onderzoek te hebben uitgevoerd, nog steeds. Door aandacht te schenken aan de verhoortechnieken en verhoortactieken tijdens de opleiding kan de kans op een valse bekentenis aanzienlijk worden verkleind. De aanbeveling van de Commissie Posthumus verdient echter nog een aanvulling. Tijdens de loopbaan van een rechercheur, die bevoegd is verdachtenverhoren af te nemen, is het raadzaam om geregeld een 'opfriscursus' te volgen. Deze cursus dient ter aanvulling op de opleiding die de rechercheurs hebben gevolgd. De cursus dient eens per jaar verplicht te worden gesteld. De cursus kan in één dag plaatsvinden, zodat iedereen gemakkelijk eens per jaar hieraan kan deelnemen. Tijdens de cursus dienen onder andere de nieuwste ontwikkelingen omtrent het verdachtenverhoor aan bod te komen. Tevens dienen de communicatieve vaardigheden tijdens deze cursus herhaald en getoetst te worden. Daarnaast dienen de wet- en regelgeving, zoals in hoofdstuk drie van dit rapport uiteengezet is, en de in hoofdstuk vier gestelde kwaliteitsaspecten tijdens de cursus opnieuw behandeld te worden. Op die manier kan voorkomen worden dat rechercheurs aspecten vergeten tijdens de uitvoering van het verhoor, zoals bijvoorbeeld is gebeurd met de cautie bij een van de geanalyseerde verhoren.

Daarnaast is het aan te bevelen om iedere rechercheur aan het eind van de cursusdag een toets te laten afleggen. Hierdoor kan geconcludeerd worden of de rechercheurs op de

hoogte zijn van eisen die aan het verdachtenverhoor gesteld zijn. In het examen kunnen een aantal cases voorgelegd worden waarop de rechercheurs dienen uit te leggen hoe zij in die situatie zouden handelen. Een andere mogelijkheid is om het examen in de vorm van een rollenspel te laten plaatsvinden. Een ingeschakelde 'acteur' kan in dit geval een lastige verdachte spelen en de rechercheur dient op een juiste wijze met de verdachte om te gaan met in achtneming van de wet- en regelgeving. Het voordeel van deze vorm van toetsing is dat er gecontroleerd kan worden of de verhorende rechercheur het verhoor op juiste wijze start en beëindigd, maar ook of de verhorende rechercheur op acceptabele wijze omgaat met het toepassen van psychische druk.

6. Een richtlijn opstellen

Binnen de politie bestaat er geen interne richtlijn voor het verdachtenverhoor. Het is echter aan te bevelen een dergelijke richtlijn op te stellen. De richtlijn zal voornamelijk dienen als naslagwerk voor de verhorende politieambtenaren. In deze richtlijn dienen vooral de instructienormen naar voren te komen. Allereerst dient het doel van het verdachtenverhoor omschreven te worden; waarheidsvinding. Daarnaast dient in de richtlijn de onschuldpresumptie uit art. 6 EVRM en art. 14 IVBPR te worden opgenomen, zodat alle verhorende politieambtenaren daarvan op de hoogte zijn. Alle punten uit art. 29 Sv dienen tevens in de richtlijn te worden opgenomen: het pressieverbod, het zwijgrecht, de cautie en de schriftelijke verklaring. Het pressieverbod dient uitgebreid te worden beschreven. Iedere verhoorder dient namelijk op de hoogte te zijn wat er precies met het pressieverbod bedoeld wordt. Er is geconcludeerd dat tijdens de geanalyseerde verhoren enkele handelingen zijn verricht die ongeoorloofd kunnen worden geacht. Hieruit blijkt dat niet alle verhoorders precies weten wanneer sommige vormen van psychische druk ongeoorloofd zijn. Om die reden dient elke vorm van psychische druk te worden uitgewerkt in de richtlijn. Er kan tevens aandacht worden besteed aan de gestelde kwaliteitsaspecten: de bewijsmatrix, het verhoorplan, het strafbare feit en de communicatieve vaardigheden.

Indien de richtlijn, met daarin de instructienormen voor het verdachtenverhoor, landelijk wordt uitgezet ontstaat er landelijke uniformiteit omtrent het verdachtenverhoor. Er kan eventueel een sanctie worden opgelegd indien een verhoorder zich duidelijk niet houdt aan de instructienormen.

7. Evaluatie

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het onderzoek geëvalueerd. Er wordt teruggeblikt op het proces van het onderzoek en er wordt aandacht besteed aan de behaalde resultaten. Het onderwerp voor het onderzoek was door de afstudeerorganisatie reeds geformuleerd bij aanvang van het sollicitatiegesprek. Er was echter keuze uit twee onderwerpen; onderzoek naar cybercrime en onderzoek naar de kwaliteit van het verdachtenverhoor. Er is voor het tweede onderwerp gekozen, omdat de interesse van de onderzoeker meer uitging naar het verdachtenverhoor dan naar cybercrime.

7.2 Onderzoeksproces

Het opstellen van de onderzoeksopzet verliep zonder veel problemen. De centrale vraagstelling en de doelstelling dienden, op verzoek van de afstudeerdocent, een aantal keer gewijzigd te worden. De wijziging had echter geen inhoudelijke consequenties, waardoor er op tijd gestart kon worden met het daadwerkelijke onderzoek. Het eerste gedeelte van het onderzoek verliep vrij vlot. Dit komt doordat het eerste gedeelte louter uit literatuurstudie bestond. Er is naar literatuur gezocht die bruikbaar was voor het onderzoek. Daarna is begonnen met het uitwerken van het hoofdstuk omtrent de uitleg van het verhoor en het hoofdstuk waarin de instructienormen voor het verdachtenverhoor worden gegeven. Het tweede gedeelte van het onderzoek kwam moeizaam op gang. De reden hiervoor is gelegen in het feit dat de onderzoeker niet gemakkelijk de beschikking over de te analyseren verhoren kon krijgen. Dit had met allerlei autorisaties te maken. De stagebegeleider heeft er uiteindelijk voor gezorgd dat de verhoren toch geanalyseerd konden worden. Door deze tegenslag is er wel enige vertraging opgelopen. Verder was het ook niet geheel duidelijk welke verhoren geanalyseerd dienden te worden. Het uitgangspunt voor het onderzoek was dat het een steekproef moest zijn. De verhoren zijn dus niet geselecteerd op de kwaliteit daarvan.

Er zijn tijdens de analyse enkele verhoren vanuit de regiekamer bijgewoond. De rechercheurs die deze verhoren hebben afgenomen, hebben zeker een meerwaarde geleverd aan het resultaat van het onderzoek. De onderzoeker had de opgedane kennis slechts uit de literatuur, door het contact met de rechercheurs is het onderwerp tastbaarder geworden. Zij hebben uitleg gegeven tijdens de verhoren en hun keuze voor een bepaalde methode verantwoord.

7.3 Onderzoeksresultaat

Uiteindelijk zijn er tijdens de analyse een vijftiental verhoren bekeken. Dit was het aantal dat voorafgaand geschat werd. De analyse van enkele verhoren verliep vrij snel. Dit kwam onder andere doordat in een aantal verhoren de verdachten zich beriepen op hun zwijgrecht. Deze verhoren duurden niet lang. Er zijn verder geen extreem lange verhoren geanalyseerd. Na een aantal verhoren geanalyseerd te hebben sloeg te twijfel toe. Er werden geen handelingen verricht die echt niet door de beugel konden en de verhoren leken kwalitatief vrij goed. Er is, ondanks deze twijfel, verder gegaan met de analyse. Uiteindelijk blijkt echter dat de kwaliteit van de verdachtenverhoren op een aantal punten niet voldoende is. Hoewel het resultaat van het onderzoek anders is dan bij aanvang van de stage door de onderzoeker werd verwacht, zijn er toch enkele bruikbare aanbevelingen gedaan. De resultaten van het onderzoek kunnen een bijdrage leveren aan de verbetering van de kwaliteit van het verdachtenverhoor in het korps Politie Brabant Zuid-Oost.

7.4 De onderzoeker

De onderzoeker heeft zijn rol naar redelijkheid vervuld en inzet getoond om het onderzoek tot een goed resultaat te leiden. Na bevestiging van een stageplaats bij de Politie Brabant

Zuid-Oost is er van start gegaan met het zoeken van informatie naar het onderwerp. Bij aanvang van de stageperiode is er begonnen met het opstellen van een onderzoeksopzet. Hierbij is de methodiek van het onderzoek en de planning vastgesteld. Het onderzoek is zoveel mogelijk uitgevoerd op basis van deze vastgestelde methodiek. De onderzoeker heeft het onderzoek tevens volgens de planning uitgevoerd. Daarnaast is er door de onderzoeker initiatief getoond bij het vinden van geschikte verhoren voor de analyse.

7.5 Aanbevelingen voor een vervolgonderzoek

Naar aanleiding van de conclusies van dit onderzoek zijn er een aantal aanbevelingen gedaan. In een eventueel vervolgonderzoek kan er onderzocht worden hoe een aantal van deze aanbevelingen in de praktijk uitgevoerd kunnen worden. De aanbevelingen die verder onderzocht kunnen worden zijn de invoering van extra scholing en het opstellen van een richtlijn. Er dient onderzoek te worden gedaan naar de definitieve invulling van de jaarlijkse cursusdag. Met betrekking tot de richtlijn kan onderzoek verricht worden naar de precieze inhoud van de richtlijn.

Nadat alle (of een aantal) aanbevelingen zijn opgevolgd door de Politie Brabant Zuid-Oost is het raadzaam om over vijf jaar opnieuw een onderzoek te verrichten naar de kwaliteit van het verdachtenverhoor. Van belang hierbij is dat er een soortgelijk onderzoek als deze wordt uitgevoerd. De resultaten van het vervolgonderzoek kunnen vergeleken worden met de resultaten met dit onderzoek. Aan de hand van die vergelijking kan geconcludeerd worden of de kwaliteit van het verdachtenverhoor door middel van de gedane aanbevelingen daadwerkelijk is verbeterd.

8. Bronnenlijst

Geraadpleegde literatuur

Van Amelsvoort, Rispens en Grolman 2007

A. van Amelsvoort, I. Rispens en H. Grolman, *Handleiding verhoor*, 's-Gravenhage: Elsevier Overheid 2007.

Baarda e.a. 2005

D.B. Baarda e.a., *Basisboek kwalitatief onderzoek*, Goningen/Houten: Stenfert Kroese, 2005 (tweede druk).

Corstens 2008

G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, Arnhem: Kluwer 2008.

Gudjonsson 2003

Gudjonsson, G.H., *The psychology of interrogations and confessions: A handbook*. New York: John Wiley and Sons 2003.

Harteveld, Hielkema, Keulen en Krabbe 2004

A.E. Harteveld, J. Hielkema, B.F. Keulen, H.G.M. Krabbe, *Het EVRM en het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2004.

Van Hoorn 2001

A.M. van Hoorn, 'artikel 152 Sv', in: C.P.M. Cleiren en J.F. Nijboer, *Strafvordering: de tekst van het Wetboek van Strafvordering en enkele aanverwante wetten voorzien van commentaar*, Deventer: Kluwer 2001.

De Jong en Knigge 2005

D.H. de Jong en G. Knigge, *Teksten Strafvordering: Ten behoeve van het strafrechtsonderwijs aan de Rijksuniversiteit Groningen*, Deventer: Kluwer 2005.

Koops en Stevens 2003

B.J. Koops en L. Stevens, 'J.B. versus Saunders: De groeiende duisternis rond nemo tenetur', *Delikt en delinkwent* (18) 2003.

Van Koppen, Hessing, Merckelbach en Combag 2002

P. J. van Koppen, D.J. Hessing, H.L.G.J. Merckelbach, H.F.M. Crombag, *Het Recht van Binnen: Psychologie van het Recht*, Deventer: Kluwer 2002.

Merckelbach, Horselenberg en Jelicic 2003

H. Merckelbach, R. Horselenberg en M. Jelicic, 'Een bekentenis en haar gevolgen', *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* 2003.

Spronken 2001

T. Spronken, 'artikel 29 Sv', in: C.P.M. Cleiren en J.F. Nijboer, *Strafvordering: de tekst van het Wetboek van Strafvordering en enkele aanverwante wetten voorzien van commentaar*, Deventer: Kluwer 2001.

Stamhuis 2001

E.F. Stamhuis, 'artikel 61 Sv', in: C.P.M. Cleiren en J.F. Nijboer, *Strafvordering: de tekst van het Wetboek van Strafvordering en enkele aanverwante wetten voorzien van commentaar*, Deventer: Kluwer 2001.

Tijdschriften

Blaauw 1998

Blaauw, 'Dubieuze verhoren, fatale gevolgen' in: Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum: Het verhoor, 1998.

WODC 1998

Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum, *Het verhoor, Deventer*: Gouda Quint 1998.

Rapportages

Evaluatierapport Schiedammer Parkmoord

Commissie Posthumus, *Evaluatierapport Schiedammer Parkmoord*, 2005.

Rapport Versterking opsporing en vervolging

Openbaar Ministerie, Politie en NFI, *Rapport Versterking opsporing en vervolging*, 2006.

Uitwerking rapport versterking opsporing en vervolging 2006

Openbaar Ministerie, Politie en NFI, *Uitwerking van de maatregelen uit het rapport: Versterking opsporing en vervolging*, 2006.

Elektronische bronnen

De politie

De politie, 'over de politie', <www.politie.nl> (Geraadpleegd op 17 februari 2009).

Wet- en regelgeving

Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, slachtoffers/getuigen en verdachten, College van Procureurs-Generaal, 2007

Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden

Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten

Wetboek van Strafrecht

Wetboek van strafvordering

Kamerstukken

Kamerstukken II 2005/06, 30 300 VI, nr. 32, p. 41

Jurisprudentie

Europees Hof voor de rechten van de mens

EHRM 25 februari 1993, A 256-A, NJ 1993, 485 (Funke tegen Frankrijk)

EHRM 17 december 1996, *NJ* 1997, 699 (Saunders tegen het Verenigd Koninkrijk)
EHRM 8 februari 1996, *NJ* 1996, 725 (Murray tegen Groot-Brittanië)
EHRM 10 februari 1995, *NJ* 1997, 523 (Allenet de Ribemont tegen Frankrijk)
EHRM 5 november 2002, *NJ* 2004, 262 (Allan tegen het Verenigd Koninkrijk)

Hoge Raad

HR 29 oktober 1996, *NJ* 1997, 232
HR 15 februari 1977, *NJ* 1977, 557
HR 12 juni 1984, *NJ* 1985, 135
HR 13 mei 1997, *NJ* 1998, 152
HR 22 september 1998, *NJ* 1999, 104
HR 20 oktober 1998, *NJ* 2000, 521
HR 19 april 1988, *NJ* 1989, 15
HR 1 mei 1984, *NJ* 1984, 687
HR 4 december 1979, *NJ* 1980, 356
HR 2 oktober 1979, *NJ* 1980, 243
HR 29 september 1981, *NJ* 1982, 258
HR 8 maart 1988, *NJ* 1988, 795
HR 16 november 1982, *NJ* 1986, 405/406
HR 26 juni 1979, *NJ* 1979, 567

Overige bronnen

Politiekennisnet

Politie, 'Verdachtenverhoor', Politie Kennis Net 2008.
Politie, 'Voorlopige hechtenis', Politie Kennis Net 2008.
Politie, 'Het strafbare feit', Politie Kennis Net 2008.